

Paweł Bielicki

<https://orcid.org/0000-0002-5015-6869>

Instytut Pileckiego w Warszawie

Relacje węgiersko-rosyjskie za rządów Viktora Orbána w latach 2010–2019

Zarys treści: Artykuł poświęcony jest uwarunkowaniom i zależnościom charakteryzującym relacje węgiersko-rosyjskie za rządów Viktora Orbána – od momentu objęcia przez niego funkcji premiera w 2010 r. W tekście przedstawiona została geneza nawiązania kontaktów z Moskwą oraz przyczyny, dla których Orbán zdecydował się ograniczyć więzi ekonomiczne z państwami zachodnimi. Opisano relacje węgiersko-rosyjskie po aneksji Krymu, kontakty z Ukrainą, napięte ze względu na problem mniejszości węgierskiej, a także problem relacji amerykańsko-węgierskich w kontekście stosunków Moskwa-Budapeszt. Poruszone również zostały kwestie kontaktów ekonomicznych między Moskwą a Budapesztem, stanowiących istotę obecnej kooperacji obu podmiotów, szczególnie w sferze energetycznej.

Outline of content: The article is devoted to the conditions and interrelations characteristic of the Hungarian-Russian relations under the premiership of Viktor Orbán from 2010 when he took the position of prime minister. The study presents the genesis of establishing contacts with Moscow and the reasons for which Orbán decided to limit economic relations with Western states. There is also a description of the Hungarian-Russian relations after the annexation of the Crimea, contacts with Ukraine, tensed due to the problem of the Hungarian minority, and also an issue of American-Hungarian relationship in the context of connections between Moscow and Budapest. The text also sheds light on the questions of economic relations between the two states, being the very essence of their mutual cooperation, especially in the area of energy supply.

Słowa kluczowe: Węgry, Viktor Orbán, Rosja, Władimir Putin, Ukraina, relacje węgiersko-rosyjskie, relacje amerykańsko-węgierskie, relacje Węgry-UE

Keywords: Węgry, Viktor Orbán, Russia, Vladimir Putin, Ukraine, Hungarian-Russian relations, American-Russian relations, relations between Hungary and the EU

Wprowadzenie

Wskutek aneksji Krymu i wojny we wschodniej Ukrainie Federacja Rosyjska znalazła się w ogniu krytyki zdecydowanej większości państw europejskich, w tym tych współpracujących z nią, lecz w ramach własnych wewnętrznych zobowiązań, przymuszonych niejako do przyłączenia się do nałożenia sankcji na Kreml ze względu na jego powyższe działania. Jednym z takich krajów są Węgry, rządzone przez Viktora Orbána reprezentującego pogląd rozwijania więzi ekonomicznych z Moskwą. W niniejszym opracowaniu zamierzam prześledzić zagadnienia związane z rozwojem wzajemnej współpracy obu tych podmiotów – od objęcia w Budapeszcie sterów władzy, przez centroprawicową partię Fidesz, do zapoczątkowania czwartej już kadencji rządów rosyjskiego prezydenta Władimira Putina. Celem pracy jest przebadanie intensyfikacji kooperacji Budapesztu i Moskwy na płaszczyznach politycznej i gospodarczej, trudnej w realizacji ze względu na dominację Kremla na Węgrzech w całym okresie komunistycznego zniewolenia, zaznaczonego szczególnie wkroczeniem armii sowieckiej na terytorium Węgier na przełomie października i listopada 1956 r. i późniejszą ścisłą kontrolą kraju nad Dunajem za rządów Jánoša Kádára, jednak z czasem reprezentującego bardziej łagodny kurs polityczny niż pozostali przywódcy bloku państw socjalistycznych. Zamierzam przybliżyć pogarszające się systematycznie relacje węgiersko-ukraińskie powodowane oskarżeniami strony węgierskiej o złe traktowanie swojej mniejszości na Ukrainie, a także zakulisowymi działaniami Kremla, prowadzącymi do izolacji Ukrainy w Europie Środkowo-Wschodniej. Chciałbym także poruszyć zagadnienie współpracy obu państw w dziedzinie ekonomicznej, szczególnie na płaszczyźnie energetycznej. Odpowiedzi wymagają następujące podstawowe pytania: w jaki sposób w przeszłości premier Orbán postrzegał Rosję i wcześniejszy Związek Sowiecki? Dlaczego zdecydował się na zbliżenie się do Moskwy oraz autorytarnych krajów Azji i Afryki? Co zyskuje na tym zbliżeniu, a co może stracić? Jakie stanowisko zajmują władze węgierskie wobec kryzysu imigracyjnego i czy jest ono tożsame z rosyjskim poglądem na ten temat? Wreszcie należy zadać pytanie o długofalowe cele relacji ekonomicznych Rosji i Węgier.

Uwarunkowania współczesnych stosunków politycznych węgiersko-rosyjskich

Obecne relacje węgiersko-rosyjskie są determinowane dojściem na Węgrzech do władzy centroprawicowego Fideszu i objęciem urzędu premiera przez przewodniczącego tej partii, Viktora Orbána, w przeszłości dysydenta. Dostając mandat społeczny pozwalający mu na przeprowadzenie zasadniczych reform, od początku swojego urzędowania dąży do zwalczania kryzysu ekonomicznego w kraju, odziedziczonego po rządach socjalistów krytykowanych przez znaczną część społeczeństwa

węgierskiego za spóźnioną i niedostateczną reakcją na wybuch kryzysu gospodarczego w 2008 r., który przyczynił się do znacznego obniżenia stopy życiowej Węgrów. Orbán próbuje także przywrócić w narodzie zaufanie do władzy, nadzarpnięte po aferach związanych z przedstawicielami poprzedniej partii rządzącej, m.in. byłym premierem Ferencem Gyurcsánym mijającym się z prawdą co do rzeczywistej sytuacji ekonomicznej kraju za jego kadencji¹. Będąc świadomym schyłku rządów socjalistycznych, obecny premier, jeszcze jako lider opozycji, od końca 2008 r. przejawia wolę wypracowania rozwiązań prowadzących do przeciężenia najważniejszych bolączek gospodarczych i częściowego uniezależnienia kraju od zachodnich instytucji finansowych. Od początku regresu wielokrotnie zaznaczał, że to dominacja Unii Europejskiej oraz ingerencja międzynarodowych organizacji ekonomicznych przyczyniły się w głównej mierze do spotęgowania skutków recesji². W związku z powyższym ten polityk Fideszu rozpoczął poszukiwania sojuszników mogących pomóc węgierskiej gospodarce.

Główny wybór padł na Moskwę. Należy dostrzec, że Orbán, sprawujący funkcję premiera w latach 1998–2002, był w przeszłości zdecydowanym przeciwnikiem komunizmu i zwolennikiem usunięcia z Węgier wszystkich stacjonujących tu oddziałów Armii Radzieckiej już w czerwcu 1989 r., co stanowiło jeszcze akt odwagi³. Przez 20 lat po upadku miejscowego reżimu Kádára reprezentował zdecydowanie antyrosyjski kurs, oskarżając Moskwę o przyczynianie się do eskalacji napięć międzynarodowych. Jeszcze w sierpniu 2008 r. węgierski polityk w ostrych słowach skrytykował inwazję Kremla na Gruzję, przyrównując tę agresję do sowieckiej interwencji na Węgrzech w 1956 r.⁴ Pierwsze zmiany w jego retoryce należy datować na koniec 2009 r., kiedy to po raz pierwszy spotkał się w Petersburgu z premierem Federacji Rosyjskiej (FR) Putinem, a miesiąc później pojechał do Pekinu, gdzie rozmawiał z ówczesnym wiceprezydentem Chin Xi Jinpingiem, namaszczonego w 2013 r. na następcę Hu Jintao. Według Owena Matthews'a bezpośredni wpływ na korektę poglądów ówczesnego lidera węgierskiej opozycji miał jego wieloletni doradca ekonomiczny György Matolcsy, mianowany po dojściu Fideszu do władzy szefem węgierskiego banku centralnego. Obserwując pogrążony w trudnościach model liberalnej gospodarki zachodniej, twierdził on, że istniejący tam światopogląd polityczny i ekonomiczny nie jest odpowiedni. Z kolei odbudowujący się wschód Europy oraz tereny azjatyckie, tworzące swoje modele ekonomiczne na samowystarczalności, mogą w przyszłości stać się nie

¹ A. Czyż, S. Kubas, *Doświadczenia węgierskiej transformacji ustrojowej. Od Jánoša Kádára do Viktora Orbána*, Katowice 2011, s. 88–90.

² I. Janke, *Napastnik. Opowieść o Viktorze Orbánie*, Warszawa 2012, s. 163.

³ V. Sebestyen, *Rewolucja 1989. Jak doszło do upadku komunizmu*, tłum. B. Długajczyk, Wrocław 2009, s. 312.

⁴ J. Groszkowski, T. Iwański, A. Sadecki, współpr. T. Dąborowski, *Sąsiad odkrywany na nowo. Stosunki Czech, Słowacji i Węgier z Ukrainą*, Warszawa 2017, s. 23, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/raport_pl_sasiad_odbrywany_net.pdf (dostęp: 13.09.2019).

tylko istotnym podmiotem gospodarczym na świecie, ale także z czasem stanowić swoisty wzór do naśladowania pod względem autorytarnego modelu rządzenia i zarządzania sferą gospodarki⁵. Powyższe podziela Martin Dangerfield. W jego przekonaniu u podstaw otwarcia się Węgier na Rosję stoi fakt, że Stany Zjednoczone i Europa Zachodnia z jej strefą euro, niezdolne do sprawnego przewidywania skutków kryzysów natury ekonomicznej czy wartości, pogłębianych dodatkowo wielopiętrowym procesem decyzyjnym – w krajach autorytarnych znacząco ograniczonym, będą odgrywały coraz mniejszą rolę w globalnej gospodarce. Orbán i jego stronnicy uznali wówczas, że instrumenty, którymi dysponuje Unia Europejska wobec Moskwy, są dalece niewystarczające i dlatego należy z nią wypracować wielopłaszczyznowe porozumienia. Jako przykład demonstrowali oni fakt, że to Rosja zahamowała rozwój Partnerstwa Wschodniego oraz spowolniła proces rozszerzenia NATO, co stało się widoczne po wojnie gruzińskiej w 2008 r. Kreml za sprawą działalności m.in. Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej i korzystnego dla siebie rezultatu wymienionej wojny wzmocnił swoją pozycję na obszarze postradzieckim, zostając ponownie istotnym podmiotem w Europie Wschodniej, pomimo problemów rosyjskiej gospodarki opartej na oligarchizacji i nierównościach społecznych. Stawał się ponadto za sprawą dominacji w sektorze energetycznym i sprawowania bezpośredniej kontroli nad Gazpromem coraz ważniejszym graczem także w Europie Zachodniej, zyskując bezpośredni wpływ na rzeczywistość polityczną na kontynencie. Wreszcie, zdaniem analityka, putinowski model interwencjonizmu ekonomicznego okazał się dla rządu w Budapeszcie atrakcyjny, gdyż według Orbána aktywny udział państwa w gospodarce prowadzić musi do sukcesu danego podmiotu gospodarczego, czego przykładem są już nie tylko Chiny, ale także Rosja⁶.

Wydaje się jednak, że główną motywacją Orbána stała się chęć znalezienia nowych rynków eksportowych. Potwierdza to fakt, że chociaż jego rząd sugerował utrzymanie dotychczasowych więzi gospodarczych z tradycyjnymi zachodnimi partnerami, to jednak ważny cel nowej polityki Fideszu stanowiła wola zmniejszenia obecnej zależności w handlu z Zachodem poprzez konsolidację stosunków gospodarczych także ze Wschodem, w szczególności z Pekinem i zwiększenie na tym rynku własnego eksportu o jedną trzecią⁷. Po rozmowie z Putinem w lutym 2016 r. w czasie wizyty w Moskwie szef węgierskiego gabinetu wyjaśniając powody, dla których Węgry powinny z Rosją współpracować, powiedział:

⁵ O. Matthews, *The Plot Against Europe: Putin, Hungary and Russia's New Iron Curtain*, <https://www.newsweek.com/2018/04/27/putin-kremlin-russia-trump-orban-bannon-nationalism-iron-curtain-eu-891843.html> (dostęp: 10.09.2019).

⁶ M. Dangerfield, *Economic Relations Between Visegrad Group Countries and Russia: How Much Has Changed?*, Boston 2015, s. 12, <http://aei.pitt.edu/78981/1/Dangerfield.pdf> (dostęp: 11.08.2019).

⁷ A. Szunomar, *Hungarian and Chinese economic relations and opportunities under the Belt and Road initiative*, „Working Paper China-Cee Institute” (XII 2017), s. 6, https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2018/02/Work_paper-201716.pdf (dostęp: 10.09.2019).

Słyszeliście od prezydenta, że eksport energii z Rosji i energia potrzebna do funkcjonowania węgierskiego przemysłu są tak powiązane, że prawie niemożliwe jest ich rozdzielanie. Bez dobrych stosunków gospodarczych między Rosją a Węgrami węgierska gospodarka i węgierski przemysł po prostu nie będą w stanie funkcjonować. Obaj widzimy w tym odpowiedzialność i dlatego staramy się – w interesie Węgrów – podtrzymywać dobre stosunki gospodarcze⁸.

Wydaje się także, że odrębną przyczynę otwarcia się Węgier w stronę Kremla stanowią rosnąca niechęć Orbána do demokracji liberalnej i przekonanie, że jedynie silna władza jest w stanie przezwyciężyć narastające problemy społeczno-gospodarcze wynikające z niedostatecznej aktywności UE. W przemówieniu z września 2009 r. zaznaczał, że z chwilą dojścia Fideszu do władzy istnieje szansa, że polityka na Węgrzech nie będzie już definiowana przez system wielopartyjny, a zamiast tego pojawi się w centrum sceny politycznej partia rządząca, która będzie reprezentowała interesy narodu węgierskiego⁹. Z kolei już kilka lat po objęciu władzy bez przyczyny w czasie spotkania z młodzieżą węgierską w Tuszánfűrdő 27 lipca 2013 r. węgierski premier powiedział: „W minionych trzech latach uświadomiłem sobie, że instytucje europejskie, rozumiane jako Komisja, Parlament Europejski oraz złożona z premierów Rada, nie są zdolne do tego, by poradzić sobie z historycznymi wyzwaniem, przed którymi stanęła Europa”¹⁰. Taka wstrzemięźliwa postawa Orbána wobec UE wynika głównie z tego, że retoryka węgierskiego premiera w społeczeństwie trafiła na podatny grunt. Zgodnie z teorią Thomasa Piketty’ego oraz Branka Milanovicia Węgrzy, rozczarowani poprzednimi 20 latami transformacji politycznej i gospodarczej, poczuli, że światowe rynki finansowe oraz uwarunkowany tym nierówny podział dóbr, a także nadmierne bogacenie się postkomunistycznych elit przyczyniły się do złej sytuacji ekonomicznej w kraju¹¹. Wraz z poprawą sytuacji gospodarczej po 2010 r. obywatele Węgier utwierdzali się w przekonaniu, że ograniczenie powiązań z zachodnim systemem finansowym przez Orbána okazało się dobrym krokiem. Dlatego bez większego echa pozostała wypowiedź węgierskiego premiera w 2014 r., podczas konferencji organizowanej przez mniejszość węgierską. Przyznał on wówczas, że dotychczas obowiązujący w Europie Zachodniej model ustrojowy został wyczerpany¹². W czasie tego spo-

⁸ M. Clute, *Illiberal Partners? Understanding Orbán's Pivot to Russia*, Chapel Hill 2018, s. 11, <https://cdr.lib.unc.edu/indexablecontent/uuid:d26ec662-d8a8-4def-9222-5a09633f20a4> (dostęp: 21.08.2019).

⁹ M. Bánkuti, G. Halmai, K.L. Scheppele, *Hungary's illiberal turn. Disabling the Constitution*, „The Journal of Democracy” 23 (2012), no. 3, s. 145.

¹⁰ B. Góralczyk, *Aksjologiczna dezintegracja w UE? Przypadek Węgier*, „Studia Europejskie” (2015), nr 4, s. 99.

¹¹ *Idem*, *Powrót Historii, czyli rewolucja antyliberalna*, „Studia Europejskie” (2017), nr 1, s. 10.

¹² J. Kucharczyk, G. Meseżnikov, *Reakcje krajów Grupy Wyszehradzkiej na konflikt rosyjsko-ukraiński*, <https://pl.boell.org/pl/2016/02/26/reakcje-krajow-grupy-wyszehradzkiej-na-konflikt-rosyjsko-ukrainski> (dostęp: 6.09.2019).

tkania stwierdził także, że wprowadzany przez niego system rządów można nazwać „nieoliberalną demokracją”, a punktem odniesienia w przedmiotowej materii są kraje „efektywne gospodarczo” i dalekie od zasad zachodniej demokracji – Chiny, Rosja, Turcja, Singapur oraz Indie¹³.

Uwzględniając rosnące dysproporcje między bogatymi a biednymi społeczeństwami oraz stosowane wobec poszczególnych krajów przez urzędników unijnych wybiórczo często niezrozumiałe procedury według luźno zdefiniowanych standardów, szef rządu węgierskiego uznał, że poszukiwanie współpracy z pozaunijnymi podmiotami pomoże utrzymać węgierską suwerenność, systematycznie naruszaną przez zewnętrzne organizacje – m.in. Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW) czy Bank Światowy. Orbán od początku swojego urzędowania dążył do wynegocjowania lepszych warunków wsparcia finansowego od MFW, jednocześnie nie chcąc przychylić się do jego zaleceń dotyczących ograniczenia zadłużenia kraju. Uważając zachodnie banki za główne źródło problemów Węgier, zdecydował się obciążyć je stosownymi podatkami, by w końcu w 2013 r. wstrzymać pomoc MFW¹⁴. Mniemając, że obie wymienione instytucje są pośrednio kierowane przez kontrowersyjnych finansistów pochodzenia żydowskiego, m.in. George’a Sorosa, lider węgierskiego gabinetu stwierdził, że hamują one proces wychodzenia węgierskiej gospodarki z zapaści, po rządach socjalistów. Uznał, że rozwijanie kontaktów z Rosją, Chinami oraz innymi krajami, niezależnymi od Zachodu, pozwoli ograniczyć presję UE w kwestiach związanych z wywieraniem nacisku na pewne segmenty życia społeczno-politycznego i gospodarczego, zmierzające do utrzymania na Węgrzech określonych oddziaływań poprzez m.in. działalność organizacji pozarządowych. Nieprzypadkowo w niedługim czasie, po wizycie w Moskwie, wydał prawo o traktowaniu NGO jako podmiotów wrogich państwu węgierskiemu. Na mocy ustawy organizacje takie są zmuszane do przedstawiania podmiotów zagranicznych finansujących ich działalność, z określonym limitem powyżej 7,2 mln forintów (ok. 23 tys. euro)¹⁵. Uregulowanie to przyjęte w czerwcu 2017 r. jest wzorowane na rosyjskim prawodawstwie piętnującym niektóre podmioty społeczeństwa obywatelskiego jako zagrożenie bezpieczeństwa narodowego, a nawet potencjalnych terrorystów. Węgierski premier powiedział wówczas:

Oto Rosja, która – powiedzmy sobie szczerze – przetrwała zachodnie próby izolowania i obalania reżimu, niskie ceny ropy naftowej, sankcje i wewnętrzną działalność niezależnych, bezstronnych, rzekomo pozarządowych organizacji, pozbawionych jakiegokolwiek

¹³ B. Góralczyk, *Aksjologiczna dezintegracja...*, s. 96.

¹⁴ L. Skiba, *Relacje między rządem Fideszu a Międzynarodowym Funduszem Walutowym w latach 2010–2013*, w: *Węgry Orbána – wzór czy przestroga?*, red. L. Skiba, M. Rapkiewicz, M. Kędziński, Warszawa 2014, s. 71, <http://sobieski.org.pl/wp-content/uploads/2018/08/Skiba-Rapkiewicz-K%C4%99dzierski-red.-W%C4%99gry-Orbana-PDF.pdf> (dostęp: 21.07.2019).

¹⁵ L. Győri, P. Krekó, *Rosyjska dezinformacja i ruchy ekstremistyczne na Węgrzech*, <https://warsawinstitute.org/pl/rosyjska-dezinformacja-ruchy-ekstremistyczne-na-wegrzech/> (dostęp: 24.08.2019).

zewnątrznej ingerencji. Przeżyła to wszystko, więc jest tutaj i dlatego nie jest rozsądne – szczególnie w Europie – lekceważyć siły i możliwości prezentowanych przez Rosję¹⁶.

Wydaje się także bezsprzeczne, że intensyfikacja prorosyjskiego kursu Orbána wiąże się z działalnością skrajnie prawicowego Jobbiku, który będąc konkurentem Fideszu w walce o konserwatywny elektorat, reprezentuje kierunek na rzecz zacieśnienia relacji z Kremlm, odejścia Węgier od uczestnictwa w strukturach europejskich i większego otwarcia się w polityce zagranicznej wobec krajów azjatyckich. Przez długie lata czołową rolę w tym ugrupowaniu odgrywał Béla Kovács, wieloletni poseł do PE i znajomy Aleksandra Dugina, rosyjskiego geopolityka i zwolennika Putina¹⁷. Jobbik prezentuje pogląd o uznaniu autonomii dla węgierskiej społeczności na Zakarpaciu¹⁸, co współgra z polityką Kremla. Konsekwentnie promuje rosyjskie interesy w kwestiach międzynarodowych, takich jak konflikt ukraińsko-rosyjski¹⁹. Dlatego można uznać, że rządzący na Węgrzech, obawiając się konkurencji i odpływu elektoratu na rzecz Jobbiku, zmuszeni zostali – przynajmniej publicznie – przejąć część postulatów tej partii. Chociaż po ustąpieniu w 2018 r. Gábor Vony z funkcji szefa ugrupowania i pewnej korekcie programowej pod wodzą Tamása Sneidera w obecnej chwili trudno wyrokować, na ile retoryka Jobbiku ulegnie zmianom. Ewentualny wzrost poparcia dla wyżej wymienionej partii może oznaczać poważne problemy dla Orbána, gdyż zmusi go to do przyjęcia bardziej konserwatywnej retoryki w stosunkach wewnętrznych i dalszego zbliżenia z Rosją. W tym kontekście należy rozpatrywać jego wypowiedzi, że głównym jego programem pozostaje uczestnictwo Węgier w strukturach zachodnich, i to pomimo zapewnień, że celem jest stworzenie swoistej formy neutralności Węgier w ramach UE na wzór austriacki.

Nie bez racji można także stwierdzić, że doskonale orientujący się w nastrojach społeczeństwa węgierskiego premier dostrzegł, iż Węgrzy od zakończenia I wojny światowej czują się poszkodowani zarówno przez ówczesne mocarstwa zachodnie, jak i III Rzeszę, Sowieców, a obecnie także przez UE. Publicysta „Newsweeka”, Jacek Pawlicki sugeruje, że w ten sposób Orbán chce wzbudzić w społeczeństwie dumę narodową z własnej historii, ale także maskuje strach przed kolejnym wykorzystaniem swojego kraju przez „obcych”²⁰. Françoise Pons, ceniona francuska pisarka,

¹⁶ *Iidem*, *Hungary: a state captured by Russia*, <https://www.boell.de/en/2017/10/11/hungary-state-captured-russia> (dostęp: 25.08.2019).

¹⁷ P. Krekó, *European far right and Putin*, <https://www.aspenreview.com/article/2017/european-far-right-and-putin/> (dostęp: 10.01.2020).

¹⁸ Á. Eröss, K. Kovály, P. Tátrai, *Effects of the Ukrainian Crisis in Transcarpathia: the Hungarian Perspective*, Warszawa 2016, s. 7, <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/11158/WP92150.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (dostęp: 3.09.2019).

¹⁹ A. Juhász, L. Györi, P. Krekó, A. Dezső, „I am Eurasian”. *The Kremlin connections of the Hungarian far-right*, Berlin 2015, s. 27, https://cz.boell.org/sites/default/files/pc_sdi_boll_study_iameurasian.pdf (dostęp: 2.09.2019).

²⁰ J. Pawlicki, *Orban buduje Wielkie Węgry. Przy pomocy Putina*, <https://www.newsweek.pl/swiat/polityka/spotkanie-orbana-z-putinem-orban-gra-na-wielkie-węgry/11gx9sk> (dostęp: 23.08.2019).

twierdzi, że Węgrzy, mimo faktu, że w dalszym ciągu pozostają proeuropejscy, są zmęczeni ciągłą krytyką ze strony UE i dlatego już nie chcą się podporządkować Zachodowi za każdą cenę²¹. Węgrzy przyjęli tradycyjny obraz narodu jako prawnego obrońcy chrześcijańskiej Europy i ofiary najazdów wielkich mocarstw w XX w. Zmiana w historycznej narracji na Węgrzech objawiła się w 2010 r. rehabilitacją międzywojennych pisarzy potępionych przez reżim komunistyczny, m.in. Cécile Tormay²². Jednocześnie praktykowana zmiana polityki wobec Kremla natrafiła na poważną przeszkodę, potwierdzoną badaniami z 2015 r., a mianowicie niechęć społeczeństwa węgierskiego do Rosji i znaczny sceptycyzm co do kontaktów z tym krajem, potęgowany traumą po czasach komunistycznych oraz bliskimi powiązaniem socjalistów z Kremlem²³. Wzrost nastrojów antyrosyjskich w społeczeństwie węgierskim można zauważyć od 2017 r. Z ankiety przeprowadzonej przez Publicus Intézet w marcu tegoż roku wynika, że większość Węgrów uważa, iż lansowany przez Orbána projekt petersburski oraz rozbudowa elektrowni jądrowej Paks są sprzeczne z węgierskimi interesami, a polityka zagraniczna rządu Orbána służy przede wszystkim Moskwie²⁴. Nie chcąc nawiązywać „przyjaznych stosunków” z Kremlem, społeczeństwo węgierskie dąży w 75% do nawiązania z Rosją stosunków „wyważonych” w oparciu o wzajemne korzyści. Niezależnie od rosnącej krytyki działań rządu, w dalszym ciągu za niezwykle wymowne można uznać, że to Putin jest najbardziej lubianym politykiem na Węgrzech, aczkolwiek poparcie dla niego deklaruje zaledwie 35% respondentów, a przeciwne zdanie ma 44% ankietowanych. Z kolei Angela Merkel cieszy się najmniejszą sympatią Węgrów. Aprobata wyraża zaledwie 26% ankietowanych, a dezaprobatę – aż 64%²⁵. W kontekście tego badania należy zwrócić także uwagę na różnice pokoleniowe między badanymi. Ludzie do 40. roku życia, pamiętający czasy „gulaszowego komunizmu”, nie mają zbyt dobrej opinii o Rosjanach. Z kolei młodsze pokolenie, bardziej anglo- niż rosyjskojęzyczne, przejawia bardziej prorosyjskie nastawienie. Młodzi Węgrzy przy bliższym poznaniu mieszkańców Rosji dostrzegają, że mają oni inne niż społeczność zachodnia poglądy na przestrzeganie praw człowieka, rolę demokracji w społeczeństwie czy status mniejszości seksualnych²⁶.

²¹ F. Pons, *Węgrzy. Naród dumny, silny, namiętny*, <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/francoise-pons-wegrzy-narod-dumny-silny-namiety/> (dostęp: 16.08.2019).

²² M. Clute, *op. cit.*, s. 20.

²³ D. Hegedus, *The Kremlin influence in Hungary. Are Russian Vested Interests Wearing Hungarian National Colors?*, „DGAP Kompakt” (II 2016), no. 8, s. 3–4.

²⁴ *Growing anti-Russian sentiment in Hungary*, <http://hungarianspectrum.org/2017/04/23/growing-anti-russian-sentiment-in-hungary/> (dostęp: 23.08.2019).

²⁵ *Węgrzy chcą wyważonych stosunków z Rosją? SONDAŻ*, <https://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/541599,sondaz-wiekszosc-wegrow-chce-wyważonych-stosunkow-z-rosja.html> (dostęp: 10.08.2019).

²⁶ *Do Hungarians like Russians?*, <https://www.quora.com/Do-Hungarians-like-Russians> (dostęp: 22.08.2019).

Obecne relacje polityczne Rosji i Węgier. Wpływ stosunków ze Stanami Zjednoczonymi i Ukrainą na wzajemne kontakty

Od początku rządów Orbána wzajemne kontakty węgiersko-rosyjskie uległy nasileniu. Po podróży w 2009 r. do Moskwy przewodniczący Fideszu w kampanii wyborczej zaproponował nowe otwarcie w polityce zagranicznej Węgier, gdyż musi poszukiwać sojuszników wobec rosnącej krytyki międzynarodowej, szczególnie UE i Stanów Zjednoczonych, ze względu na wdrażanie reform wewnątrz kraju, dotyczących uniezależnienia się Węgier od MFW i Banku Światowego, reform wymiaru sprawiedliwości, systemu medialnego i ograniczenia działalności zachodnich organizacji pozarządowych. W związku z ograniczeniem kontaktów z Zachodem z powodu wymienionych uwarunkowań węgierski szef rządu uznał, że „otwarcie się na Wschód” może przyczynić się do wzrostu gospodarczego kraju poprzez dostęp do nowych rynków zbytu. Oficjalnie nowa strategia polityczna Węgier została ogłoszona w 2011 r. i była wówczas argumentowana koniecznością wzmocnienia więzi gospodarczych z Chinami, Rosją, Turcją, Arabią Saudyjską i Azerbejdżanem, aczkolwiek, co należy zaznaczyć, relacje polityczne z tymi państwami pozostały ograniczone²⁷. Według Andrzeja Sadeckiego Węgry poszukując nowych źródeł finansowania swego zadłużenia, nie staną się przedmiotem zainteresowania Chin czy Arabii Saudyjskiej bez wyrażenia przyzwolenia na realizację ewidentnych interesów politycznych tych krajów na Węgrzech. Dlatego wszelkie próby podejmowania dwustronnych negocjacji w tej sprawie nie przynosiły pozytywnych rozstrzygnięć²⁸. Zasadna jest teoria Dominika Hejja, że jedną z przyczyn kolejnej zmiany kursu gospodarczego Węgier od 2013 r. stała się chęć otworzenia się na te obszary, które stosunkowo poniosły najmniej negatywne konsekwencje kryzysu ekonomicznego z 2008 r., czyli Egipt, Indie, Korea Południowa, Tajlandia, kraje Bliskiego Wschodu i Bałkany oraz w dalszym ciągu Chiny²⁹.

Niezależnie jednak od powyższych twierdzeń, głównym polem aktywności gospodarczej władz węgierskich pozostaje Rosja. Argumentując chęć kontynuowania sojuszu z Kremlem, Orbán podkreśla nie tylko zamiar poprawy ekonomicznej kondycji swojego państwa i minimalizację opłat za gaz i energię elektryczną ponoszonych przez przeciętnego Węgra, ale sugeruje, że Węgry więcej „nie mogą otworzyć się na Zachód”, gdyż są już jego częścią, co zostało potwierdzone w referendum akcesyjnym o przystąpieniu do UE, a także w członkostwie Budapesztu w Sojuszu Północnoatlantyckim. Poza tym nie bez racji szef rządu węgierskiego wskazuje, że podobną do niego politykę prowadzą rządy Włoch i Niemiec³⁰. Uzasadniając swoją prorosyjską politykę zagraniczną, Orbán zaznaczał

²⁷ D. Hegedus, *op. cit.*, s. 2.

²⁸ A. Sadecki, *Polityka zagraniczna Węgier po 2010 r.*, w: *Węgry Orbána...*, s. 136.

²⁹ D. Hejj, *Polityka zagraniczna Węgier A.D. 2016*, <http://www.rodm-krakow.pl/index.php/teksty/136-polityka-zagraniczna-wegier-a-d-2016> (dostęp: 29.07.2019).

³⁰ *Ibidem*.

na konferencji prasowej po spotkaniu z Putinem, że chociaż Węgry są członkiem UE i NATO, to nie wyklucza to współpracy z Rosją na płaszczyźnie politycznej, a podstawę wzajemnej kooperacji stanowi położenie geograficzne Węgier między Niemcami, Rosją a Turcją. Nieprzypadkowo premier Węgier powiedział, że żaden kraj nie może zmienić numeru domu³¹. Zdaniem wiceministra spraw zagranicznych Tamása Menczera Węgry biorą pod uwagę tylko swoje interesy, a korzystne dla jego kraju jest to, aby węgierskie przedsiębiorstwa pojawiały się na rynku rosyjskim w coraz większym stopniu, głównie w branżach spożywczej, rolnej i farmaceutycznej³². Według jednego z analityków węgierskich, Jánosa Terényiego, Rosja to nieuchronny partner dla Węgier, więc zarówno NATO, jak i UE będą musiały się z tym liczyć. Szczególne transakcje w rozwijaniu stosunków dwustronnych mają jednak głównie charakter gospodarczy i wiążą się z umocnieniem obecności na rynku rosyjskim i dostawami energii na Węgry³³. Dodatkowo rzecznik rządu węgierskiego Zoltán Kovács wspominając, że sankcje wobec Kremla są przeciwskuteczne i szkodliwe dla Węgrów, mówi otwarcie, że kluczowe będzie porozumienie między Moskwą a Waszyngtonem, gdyż jeśli oba supermocarstwa dojdą do konsensusu, to i Europa Zachodnia będzie bardziej skłonna do dialogu z Kremlem. Kovács uważa, że w związku z powyższym Węgry mają szansę na odegranie roli jednego z „filarów” przywrócenia relacji europejsko-rosyjskich³⁴.

O intensyfikacji kontaktów rosyjsko-węgierskich niech świadczy fakt, że od 2013 r. prezydent Putin i premier Orbán spotykają się co roku, zarówno w Moskwie, jak i w Budapeszcie. Niezależnie od kolejnych agresywnych działań Kremla na Ukrainie i Bliskim Wschodzie, przewodniczący Fideszu konsekwentnie prowadzi pertraktacje z Kremlem, sprzeciwiając się nałożonym przez świat zachodni restrykcjom ekonomicznym wobec Rosji. Szczególnym echem odbiła się wizyta Putina nad Balatonem w styczniu 2015 r., w szczytowym momencie kryzysu ukraińskiego. Nie bez podstaw trzeba uznać, że dla Kremla rozmowy z Orbánem zakończyły się całkowitym sukcesem, gdyż pokazały one, że Rosja nie jest izolowana na arenie międzynarodowej wśród krajów UE i NATO³⁵. Wraz z kolejnymi wizytami Węgry w Moskwie (w połowie lutego 2016 r., na początku lutego 2017 r. i we wrześniu

³¹ E. Zalan, *Hungary's Orban defends close ties with Russia*, <https://euobserver.com/political/146485> (dostęp: 20.12.2019).

³² *Russian-Hungarian relations are in order*, <https://www.kormany.hu/en/ministry-of-foreign-affairs-and-trade/news/russian-hungarian-relations-are-in-order> (dostęp: 15.12.2019).

³³ J. Terényi, *Reflections on External Views about Russia and the Hungarian-Russian Relations*, „Foreign Policy Review” (2009), no. 1, s. 21, https://kki.hu/assets/upload/Foreign_Policy_Review_2009_01_Reflections_on_External_Vi.pdf (dostęp: 23.07.2019).

³⁴ D. McLaughlin, *Hungary wants to be 'pillar' of new Europe-Russia relationship*, <https://www.irishtimes.com/news/world/europe/hungary-wants-to-be-pillar-of-new-europe-russia-relationship-1.2959529> (dostęp: 24.08.2019).

³⁵ P. Krekó, B. Hunyadi, K. Szabados, *Can Orbán Break Out of the Diplomatic Isolation?*, <https://www.aspenreview.com/article/2017/can-orban-break-out-of-the-diplomatic-isolation%3F/> (dostęp: 7.01.2020).

2018 r.) oraz Putina w Budapeszcie (w sierpniu 2017 r., w lutym 2018 r. i w tym samym miesiącu rok później, a także w październiku 2019 r.) narastało przekonanie, że Orbán podważa wspólne stanowisko Europy wobec Kremla. Według Franciszka Tyszki, analityka Ośrodka Studiów Wschodnich, węgierski przywódca chce zbudować wizerunek Węgier jako kraju mogącego pośredniczyć między UE a Rosją³⁶.

Płaszczyzną zbliżenia między Węgry Orbána a Rosją Putina – co należy koniecznie podkreślić – stał się kryzys migracyjny. W oczach obu tych polityków decyzja kanclerz Merkel o przyjęciu do Europy muzułmańskich imigrantów bez szerokich konsultacji z innymi państwami dowodzi zepsucia Europy i odwrócenia się jej od tradycyjnych wartości obyczajowych. Na skutek działań szefowej rządu niemieckiego władze węgierskie zostały postawione w bardzo trudnej sytuacji, gdyż Węgry są jednym z tranzytowych krajów europejskich, przez które prowadzi droga do Niemiec dla milionów imigrantów z Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej³⁷. Pomimo krytycznego stosunku do muzułmańskich imigrantów, wobec których Orbán oczekiwał akceptacji stylu życia Europejczyków, węgierski premier przy okazji wybuchu kryzysu migracyjno-uchodźczego przypomniał, że przywódcy unijni nie powinni na siłę eksportować demokracji do krajów arabskich³⁸, co stanowi jeszcze jedną zbieżność ze stanowiskiem Putina i jego ekipy rządzącej. Według Bogdana Góralczyka decyzja Orbána o postawieniu płotu i zasieków na granicy z Serbią w 2015 r. oraz kampania wyborcza na Węgrzech, oparta na niechęci do imigrantów oraz działalności Sorosa, wywołały ferment i zaskoczenie w całej UE³⁹. W związku z powyższym wypada stwierdzić, że niechętna Węgrom postawa Zachodu dodatkowo przyczyniła się do szerszego nawiązania kontaktów z Moskwą. Gwałtowny sprzeciw Orbána wobec przyjmowania określonej liczby imigrantów jest tożsamy z wypowiedziami Putina, który podkreśla, że Rosja to kraj suwerenny, przestrzegający tradycyjnych wartości w przeciwieństwie do dekadencjonalnej, słabej i za bardzo liberalnej Europy, niezdolnej do przeciwdziałania masowej muzułmańskiej migracji. Dlatego podczas wizyty Rosjanina w Budapeszcie podjęto decyzję o nawiązaniu ściślejszej współpracy w zakresie międzynarodowego terroryzmu oraz kontrolowanej migracji. Należy wspomnieć, że celem rosyjskiego przywódcy jest ukazanie swojego kraju jako partnera w relacjach międzynarodowych, ale także wykorzystanie rozbieżności stanowisk wewnątrz Europy Wschodniej co do przyjmowania imigrantów i próba zrzucenia na Brukselę wyłącznej winy

³⁶ F. Tyszka, *Wizyta Putina w Budapeszcie*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-10-31/wizyta-putina-w-budapeszcie> (dostęp: 8.01.2020).

³⁷ S. Kubas, A. Czyż, *From a Liberal Opposition Party to a Right-Wing Party of Power. Three Decades of the Hungarian Fidesz (1988–2018)*, „Annales. Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K. Politologia” (2018), nr 3, s. 56.

³⁸ M. Kowalczyk, *W obliczu kryzysu. Viktor Orbán wobec wartości chrześcijańskich*, s. 183, https://www.academia.edu/33069909/M.Kowalczyk_W_obliczu_kryzysu_Viktor_Orban_wobec_wartosci_C5%9Bci_chrze_C5%9Bcija_C5%84skich.pdf (dostęp: 12.01.2020).

³⁹ B. Góralczyk, *Partie polityczne państw Grupy Wyszehradzkiej wobec UE: kierunki myślenia i działania w obliczu kryzysu*, „Studia Europejskie” (2019), nr 3, s. 72.

za zaistniałą sytuację⁴⁰. Zdaniem Bartosza Rydlińskiego rosyjski konserwatyzm, widoczny w głównej mierze w zakresie reakcji na rosnącą falę imigrantów i podobny do koncepcji neoliberalnej demokracji Orbána, stanowi wyraźny kontrast między tożsamością narodową a wielokulturowością Zachodu; przeciwstawia „demokrację neoliberalną” liberalnej, chrześcijaństwo zaś ateizmowi⁴¹.

Postawę Orbána charakteryzuje także ogłoszenie przez jego gabinet planu prac remontowych dla rosyjskich kościołów prawosławnych. Wszystkie te sprawy przekładają się na rosnącą nieufność Węgrów do UE, którą uważają za większe zagrożenie niż Rosja⁴². Stanowisko Węgień dobrze ilustruje także otrucie Siergieja Skripala i jego córki Julii. Pomimo faktu, że Orbán zgodnie z ustaleniami UE wydał jednego rosyjskiego dyplomatę, to nie przywiązywał w swojej polityce większej wagi do brutalnej akcji Kremla. Taki pogląd wyraził Péter Krekó, dyrektor węgierskiego think tanku – Instytutu Kapitału Politycznego⁴³. Nie ulega wątpliwości, że strona węgierska chcąc zachować dobre kontakty gospodarcze z Rosją, stara się ograniczyć krytykę działań Kremla wobec opozycji.

Innym elementem, przyczyniającym się do przeorientowania polityki węgierskiej w stronę Kremla, stały się złe relacje ze Stanami Zjednoczonymi, rządzonymi wówczas przez Baracka Obamę. Ten amerykański prezydent z ramienia Partii Demokratycznej oraz jego administracja, szczególnie sekretarz stanu Hillary Clinton, wielokrotnie krytykowali węgierską politykę i osobiście Orbána, którego oskarżano o tendencje autorytarne i krępowanie wolności słowa⁴⁴. Szczególną dezaprobatę wywołało w Waszyngtonie ograniczenie przez rząd węgierski swobody działania organizacji pozarządowych, częstokroć powiązanych z liberalnymi stronnictwami politycznymi w Stanach Zjednoczonych. Węgrzy z kolei wyrażali znaczne zaniepokojenie uruchomieniem przez USA wsparcia finansowego dla węgierskiej opozycji i mediów nieprzychylnych premierowi⁴⁵. Sytuację pogorszyło wycofanie przez Departament Stanu USA kilku węgierskim dyplomatom zgody na wjazd na terytorium Stanów⁴⁶. Okoliczności dalszych wzajemnych związków zmienił

⁴⁰ L. Győri, P. Krekó, *Hungary: a state captured by Russia...*

⁴¹ B. Rydliński, *Viktor Orbán – First among Illiberals? Hungarian and Polish Steps towards Populist Democracy*, „Online Journal Modelling the New Europe” (2018), no. 26, s. 104.

⁴² L. Győri, P. Krekó, *Hungary: a state captured by Russia...*

⁴³ C. Newton, *Does Hungary's relationship with Russia send a message to the EU?*, <https://www.aljazeera.com/news/2018/09/hungary-relationship-russia-send-message-eu-180919131248490.html> (dostęp: 3.08.2019).

⁴⁴ *Clinton zaniepokojona stanem węgierskiej demokracji. Napisała list do Orbána*, <https://www.gazeta-prawna.pl/wiadomosci/artykuly/579220,clinton-zaniepokojona-stanem-wegierskiej-demokracji-napisala-list-do-orbana.html> (dostęp: 10.08.2019).

⁴⁵ *Amerykańskie władze coraz bardziej poirytowane polityką Węgień wobec Rosji*, <https://wpolityce.pl/polityka/432412-usa-coraz-bardziej-poirytowane-polityka-wegier-wobec-rosji> (dostęp: 11.07.2019).

⁴⁶ M. Kokot, *Orbán niemile widziany w Białym Domu. Nie tylko Andrzej Duda ma problemy w Waszyngtonie*, <http://wyborcza.pl/7,75399,23129828,analiza-orban-niemile-widziany-w-bialym-domu-nie-tylko-andrzej.html> (dostęp: 21.09.2019).

wybór na prezydenta Donalda Trumpa, reprezentującego zupełnie inny kurs od swojego poprzednika w relacjach z Węgrami. Przede wszystkim porzucił on program finansowego wspierania przez USA opozycyjnych mediów, począł popierać postawę Orbána wobec Ukrainy, zajął wspólne stanowisko wobec Globalnego Paktu Migracyjnego, nie interweniował w sporze między Orbánem a Sorosem, a także podzielał węgierski pogląd na ekspansję Iranu⁴⁷. Jednakże relacje obu podmiotów nie stały się wolne od napięć. Przedmiotem kontrowersji jest głównie rosnąca fraternizacja Orbána z Moskwą. W grudniu 2018 r. odbyła się rozmowa wiceministra spraw zagranicznych Węgier Levente Magyara z A. Wessem Mitchellem, zastępcą sekretarza stanu USA, bezpośrednio zajmującym się z dyrektywy Trumpa problematyką węgierską. Amerykański dyplomata skrytykował wówczas niechęć Budapesztu do energetycznego uniezależnienia się od Kremla i budowy gazociągu rumuńsko-węgierskiego, a także terminalu na wyspie Krk w Chorwacji, za którego sprawą skroplony gaz ziemny z USA mógłby być dostarczany do tej części Europy. Co prawda Mitchell tłumaczył, że ma to być inwestycja strategiczna, zapobiegająca scenariuszowi energetycznej dominacji Moskwy w Europie Wschodniej, to Orbán odrzucił ofertę amerykańską ze względu na fakt, że cena ich gazu jest o 20% wyższa od rosyjskiej propozycji. Punktem spornym stała się także decyzja Budapesztu o przekazaniu do Rosji dwóch handlarzy bronią, schwytanych na Węgrzech po wspólnej operacji amerykańsko-węgierskich służb. Dodatkowo, mimo swojego negatywnego w kilku kwestiach stosunku do Ukrainy, dyplomacja amerykańska krytykuje węgierski pogląd, że kraj ten nie powinien ubiegać się o członkostwo w organizacjach transatlantyckich. Wreszcie Waszyngton zmierza do podpisania umowy o współpracy obronnej z krajami środkowoeuropejskimi, na mocy której na terenie sygnatariuszy stacjonowałyby wojska amerykańskie. Węgrzy wbrew stanowisku USA dążą do pozostawienia sobie możliwości kontroli nad tymi oddziałami, a także uzależniają zgodę na rozmieszczenie amerykańskich jednostek wojskowych od akceptacji przez parlament w Budapeszcie, obawiając się, że obecność wojsk USA wywoła opór wśród społeczeństwa węgierskiego mającego traumę po długiej obecności wojsk radzieckich za czasów komunistycznych. Amerykanie wyrażali pogląd, że w rzeczywistości Orbán nie chce drażnić Kremla⁴⁸. Po intensywnych negocjacjach obie strony doszły jednak w lutym 2019 r. do porozumienia, a niższa izba węgierskiego parlamentu podjęła decyzję o stacjonowaniu armii amerykańskiej⁴⁹. Problem rozlokowania amerykańskich żołnierzy na terytorium Węgier pokazuje, że mimo deklarowanej przyjaźni między Trumpem a Orbánem, a także wizyty węgierskiego premiera w Białym Domu w maju 2019 r., relacje dwustronne nie ulegną znaczącej poprawie. Dowodem może być na to fakt, że szef rządu

⁴⁷ *Amerykańskie władze coraz bardziej poirytowane polityką Węgier...*

⁴⁸ *Ibidem.*

⁴⁹ *Węgierski Parlament wydał zgodę na stacjonowanie amerykańskich żołnierzy*, <https://polskie-radio24.pl/5/1223/Artykul/2334497,Wegierski-Parlament-wydal-zgode-na-stacjonowanie-amerykanskich-zolnierzy> (dostęp: 11.09.2019).

Węgier przyleciał do Waszyngtonu prosto z Pekinu, gdzie wziął udział w konferencji dotyczącej inicjatywy „Pasa i Szlaku”⁵⁰, która stanowi dla amerykańskiej dominacji w Europie realne zagrożenie. Pozwala to wysnuć przypuszczenie, że dla rządu węgierskiego obecnie są bardziej priorytetowe dobre relacje z Pekinem niż z Waszyngtonem. Niezależnie od powyższego Orbán ze względu na interesy ekonomiczne z USA nie może sobie pozwolić na zerwanie współpracy, gdyż Stany Zjednoczone to drugie, po Niemczech, największe państwo inwestujące na Węgrzech. Dyplomacja węgierska liczy także na to, że Węgry staną się najważniejszym obszarem w regionie Europy Środkowej dla działalności gospodarczej USA⁵¹. Ponadto można przypuszczać, że szef rządu Węgier przejawia chęć wypracowania swoistej równowagi w relacjach między USA a Chinami i Rosją, czerpiąc korzyści polityczne i ekonomiczne z kontaktów ze wszystkimi tymi państwami⁵², a także z Izraelem, za którego sprawą możliwe stało się względne porozumienie strony węgierskiej z administracją Trumpa⁵³.

Nowym etapem we wzajemnych relacjach rosyjsko-węgierskich okazały się także aneksja Krymu i wojna na wschodniej Ukrainie. Dla Orbána wytworzona wówczas sytuacja stała się niezwykłą okazją do zmanifestowania swojej niezależności politycznej od UE, a także do pogłębienia relacji ekonomicznych z Moskwą, potępianą z tytułu jej działań. Chociaż węgierski premier głosował za wprowadzeniem sankcji w odwecie za rosyjską agresję, to nie był skory do ich odnawiania⁵⁴. Dla Putina z kolei prorosyjska postawa rządu węgierskiego stała się sposobnością do pogłębienia podziałów w Europie i stopniowego wyodrębnienia w kontaktach bilateralnych krajów niechętnych stosowaniu restrykcji ekonomicznych nałożonych na Kreml. Jednocześnie należy uznać, że kryzys ukraiński wybuchł w bardzo niekomfortowym momencie dla strony węgierskiej, dążącej do umocnienia stosunków z Kremlem⁵⁵, co narażało ją na ostracyzm międzynarodowy, szczególnie ze strony europejskiej opinii publicznej akcentującej integralność terytorialną Ukrainy i przestrzeganie praw człowieka w Donbasie. Ekspozowany wówczas spór, formalnie dotyczący domniemanego łamania przez Ukraińców praw mniejszości

⁵⁰ D. Hejj, *Po spotkaniu Trump-Orban – więcej wątpliwości aniżeli konkretnych deklaracji*, „Komentarze IES” (2019), nr 24, s. 1.

⁵¹ J. Shapiro, D. Pardijs, *The transatlantic meaning of Donald Trump: a US-EU power audit*, IX 2017, s. 26, https://www.ecfr.eu/page/-/US_EU_POWER_AUDIT_PAGES.pdf (dostęp: 3.01.2020).

⁵² J. Bielecki, *Orbán staje jednak po stronie Waszyngtonu*, <https://www.rp.pl/Dyplomacja/190219870-Orban-staje-jednak-po-stronie-Waszyngtonu.html> (dostęp: 9.09.2019).

⁵³ J. Kociszewski, *Izrael pomógł zakończyć bojkot Węgier w USA. Przyjaźń Orbana i Netanjahu kwitnie*, <https://wiadomosci.wp.pl/izrael-pomogl-zakonczyc-bojkot-wegier-w-usa-przyjazn-orbana-i-netanjahu-kwitnie-6274717344065153a> (dostęp: 25.08.2019).

⁵⁴ H.G. Heinrich, *From Horthy to Orbán: Neo-Authoritarianism in Hungary Liberal*, w: *New Authoritarianism. Challenges to Democracy in the 21st Century. The Miracle of Reconciliation*, ed. J.J. Wiatr, Berlin–Toronto 2019, s. 109.

⁵⁵ E.N. Rózsa, *Hungary. External relations*, „Europeum” (XII 2015), s. 8, <http://www.europeum.org/data/articles/hu-external-relations.pdf> (dostęp: 19.08.2019).

węgierskiej, wzbudził znaczne zaniepokojenie społeczności ukraińskiej. Władze w Kijowie przyjęły retorykę Budapesztu z niepokojem, gdyż nie bez racji można stwierdzić, że ton węgierskich oświadczeń był bardzo podobny do retoryki obecnej w rosyjskich środkach masowego przekazu. Rząd węgierski oskarżał władze ukraińskie o wzrost nastrojów nacjonalistycznych, a także o niezdolność utrzymania kontroli nad własnym terytorium. W maju 2014 r., bezpośrednio po reelekcji Orbána, jego gabinet wydał dokument, w którym domagano się zmiany strategii NATO wobec Ukrainy. W piśmie czytamy, że Kijów nie przestrzega umów międzynarodowych, a państwo ma coraz większe kłopoty z administrowaniem, co stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa państw z nim sąsiadujących, m.in. dla Węgier. Szef węgierskiej dyplomacji Péter Sziijártó oskarżał Ukrainę o prowadzenie przeciwko Węgrom „międzynarodowej kampanii kłamstw”. Według niego rozwiązaniem problemu może być wysłanie obserwatorów Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie w region Zakarpacia⁵⁶. Stanowisko władz węgierskich jest widoczne w stworzeniu urzędu pełnomocnika ds. Zakarpacia, który w założeniu ma wspomagać mieszkającą tam mniejszość węgierską, szacowaną na ok. 150 tys. osób. Ponadto Węgrzy chcieliby wspierać edukację w języku narodowym zamieszkałych tam rodaków, a także pomóc w powstawaniu nowych szkół. Działania te nie spotkały się z aprobatą władz ukraińskich, które z czasem przegłosowały nową ustawę językową, znacznie ograniczającą nauczanie mniejszości w językach etnicznie narodowych i skupiającą się na nauczaniu ich w języku ukraińskim. W odpowiedzi na to władze węgierskie wyraźnie zasugerowały, że dopóki Ukraina nie zmieni prawa, to Budapeszt będzie blokował wszelkie próby integracji Ukrainy ze strukturami euroatlantyckimi. Autor jednego z tekstów przewiduje, że polityka władz węgierskich wobec Ukrainy nie zmieni się, gdyż Węgrom nie jest potrzebna współpraca z Kijowem, ale z Moskwą – chociażby ekonomiczna w kontekście elektrowni Paks. Ponadto zaznacza on, że rząd w Budapeszcie zmierza do poprawy stosunków z Rumunią, Słowacją oraz Serbią ze względu na podobne cele tych krajów na arenie międzynarodowej. Twarda retoryka Orbána, zdaniem publicysty, może doprowadzić do wzrostu jego popularności wśród wyborców narodowych, niezwykle wyczulonych na wszelką dominację mniejszości etnicznych⁵⁷. Jak wskazują autorzy broszurki o relacjach Czech, Słowacji i Węgier z Ukrainą, polityka Węgier wobec Kijowa opiera się w głównej mierze na dwóch zagadnieniach – statusie mniejszości węgierskiej na jej terytorium oraz rosnącej współpracy węgiersko-rosyjskiej. Autor wykazuje, że władze węgierskie nie stworzyły jak do tej pory strategii polityczno-ekonomicznej

⁵⁶ T. Iwański, A. Sadecki, *Ukraina–Węgry: narastający spór o prawa mniejszości węgierskiej*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2018-08-14/ukraina-wegry-narastajacy-spor-o-prawa-mniejszosci-wegierskiej> (dostęp: 21.08.2019).

⁵⁷ M. Kowalczyk, *Coraz bardziej napięte stosunki pomiędzy Węgrami a Ukrainą. Kto tu broni braw własnych obywateli?*, <https://polskaniepodlegla.pl/opinie/item/17352-coraz-bardziej-napiete-stosunki-pomiedzy-wegrami-a-ukraina-kto-tu-broni-braw-wlasnych-obywateli> (dostęp: 22.09.2019).

wobec Ukrainy, koncentrując się tylko na położeniu mniejszości. Jedyna ich aktywność skupiona jest na rozmowach z Ukraińcami w ramach spotkań na szczycie UE oraz Grupy Wyszehradzkiej czy Europejskiej Polityki Sąsiedztwa. Nie należy się spodziewać większych zmian w polityce Budapesztu wobec Kijowa, gdyż główny cel tej dyplomacji stanowią Bałkany Zachodnie oraz właśnie Moskwa, ze względu na zależność ekonomiczną traktowana zarówno przez Orbána, jak i jego poprzedników priorytetowo⁵⁸.

Niejednoznaczna retoryka władz węgierskich wobec państwa ukraińskiego zaostrza sytuację na linii wzajemnych kontaktów. Węgierski premier z jednej strony wskazuje, że istnienie wolnej i suwerennej Ukrainy jest w interesie jego kraju, ale z drugiej strony krytykuje brak reform nad Dnieprem i niezbyt korzystne perspektywy rozwoju gospodarczego. Sprawę pogarszają niezręczne wypowiedzi Orbána, jak ta z lutego 2016 r., kiedy stwierdził, że zależy mu, żeby „istniało coś” między Węgrami i Rosją, „co na przykład mogłoby się nazywać Ukrainą”⁵⁹. Po incydencie w Cieśninie Kerczeńskiej w listopadzie 2018 r. wspomniany już Sziijártó oficjalnie „obiecał pełne poparcie rządu dla integralności i suwerenności terytorialnej Ukrainy”, która stanowiła część węgierskiej polityki zagranicznej w przeszłości i tak pozostanie w przyszłości. Zdaniem jednego z autorów publikacji na temat stosunku Budapesztu do konfliktu rosyjsko-ukraińskiego Węgry, będące członkiem NATO i UE, nie miały innego wyjścia, niż zadeklarować takie poparcie dla Ukrainy⁶⁰. Również środki masowego przekazu uciekają się często do niejednoznacznych sformułowań. Unikając bezpośredniego stwierdzenia, że Rosja dokonała na Ukrainie aktów agresji, sugerują, że mamy tam do czynienia z kryzysem i wojną domową. Ponadto nowym ambasadorem w tym kraju został Ernő Keskeny, uchodzący za głównego orędownika zbliżenia ukraińsko-rosyjskiego⁶¹. Przejawem nastawienia strony węgierskiej wobec Kijowa jest także zawieszenie dostaw gazu nad Dniepr w szczytowym momencie kryzysu⁶². Do tej pory we wzajemnych relacjach niewiele zmienił wybór na prezydenta Wołodymyra Zełenskigo. Wręcz przeciwnie – można wysnuć wniosek, że sprawa domniemyanych nacisków prezydenta Trumpa kierowanych do ukraińskiego odpowiednika w sprawie rzekomej korupcji dokonywanej na Ukrainie przez Huntera Bidena, syna byłego wiceprezydenta USA za czasów administracji Baracka Obamy, Joe Bidena, mogącego zostać rywalem obecnego prezydenta w nadchodzących wyborach w listopadzie 2020 r., posłużyła Orbánowi do dalszego zaostrzenia kursu wobec Kijowa. Przykładem na potwierdzenie tych słów może być zablokowanie przez Węgry decyzji o rozszerzeniu współpracy między

⁵⁸ J. Groszkowski, T. Iwański, A. Sadecki, współpr. T. Dąborowski, *op. cit.*

⁵⁹ *Ibidem*, s. 24.

⁶⁰ *Hungarian reactions to the Russian-Ukrainian conflict*, <http://hungarianspectrum.org/2018/11/27/hungarian-reactions-to-the-russian-ukrainian-conflict/> (dostęp: 22.07.2019).

⁶¹ J. Groszkowski, T. Iwański, A. Sadecki, współpr. T. Dąborowski, *op. cit.*

⁶² J. Kucharczyk, G. Meseżnikov, *op. cit.*

NATO a Ukrainą, a także pojawiające się informacje, że Orbán z Putinem w czasie rozmów z Trumpem wyrażali się negatywnie o Ukrainie i o nowym prezydencie tego kraju, mówiąc, że jest on zakładnikiem skorumpowanych oligarchów, szczególnie Ihora Kołomojskiego. Zdaniem George'a Kenta, zastępcy asystenta sekretarza stanu ds. europejskich i euroazjatyckich, przesłuchanego przed komisjami Izby Reprezentantów, cel takiego postępowania Putina stanowi doprowadzenie do utraty niezależności przez Ukrainę. Z kolei Orbán miałyby dążyć do budowy „wielkich Węgier”, opartych na zjednoczeniu 130 tys. Węgrów znajdujących się w obwodzie zakarpackim na terenie Ukrainy⁶³.

Warto jednak zaznaczyć, że Węgry na forum UE zmierzają do zniesienia wiz dla obywateli ukraińskich, a w ramach NATO przeznaczyły 100 tys. euro na NATO-Ukraine Cyber Defence Trust – organizację utworzoną po szczycie w Newport w 2014 r. Pomimo antyukraińskiej retoryki Węgrzy udzielają Kijowowi ograniczonego wsparcia finansowego, ok. 20 żołnierzy ukraińskich jest każdego roku leczonych w węgierskich szpitalach, a kilkaset dzieci rannych w konflikcie w Donbasie mogło spędzić wakacje na Węgrzech. Dodatkowo obywatele węgierscy wspierają ukraińskie organizacje pozarządowe i humanitarne, udzielające pomocy poszkodowanym w toczącym się konflikcie⁶⁴. Niemniej do dziś kontynuowana jest nieprzychylna wobec rządu w Kijowie polityka węgierska. Budapeszt jako jedyny kraj UE zagłosował przeciwko pomocy finansowej dla Ukrainy⁶⁵. Wydaje się, że wśród przedstawicieli ukraińskich elit władzy w niedostatecznym stopniu jest dostrzegany fakt rzeczywistej niechęci Orbána do ich kraju. Wiceminister spraw zagranicznych Ukrainy Wasyl Bodnar zauważył, że główną przyczynę napięć węgiersko-ukraińskich stanowi „trzecia siła”, czyli Rosja, w której interesie leży podsycanie konfliktu między Budapesztem a Kijowem. Dyplomata wyraził gotowość pójścia na kompromis w kwestii statusu mniejszości i prawa oświatowego na Ukrainie, lecz nie godzi się na negocjacje w formie ultimatum⁶⁶.

Relacje ekonomiczne Rosji i Węgier

W niniejszej analizie należy także odnieść się do relacji ekonomicznych obu rozpatrywanych podmiotów. Gospodarka węgierska jest w znaczącym stopniu uzależniona od rosyjskiego gazu, sprowadzanego w ilości 8,46 mld m sześć. rocznie

⁶³ *Amerykański dyplomata: stosunek Orbana do Ukrainy wynika z jego wizji „wielkich Węgier”*, <https://kresy.pl/wydarzenia/regiony/ameryka/amerykanski-dyplomata-stosunek-orbana-do-ukrainy-wynika-z-jego-wizji-wielkich-wegier/> (dostęp: 4.01.2020).

⁶⁴ J. Groszkowski, T. Iwański, A. Sadecki, współpr. T. Dąborowski, *op. cit.*

⁶⁵ C. Newton, *op. cit.*

⁶⁶ *Russia's growing influence on Hungary „threat to EU” – deputy minister*, <https://www.unian.info/politics/10090226-russia-s-growing-influence-on-hungary-threat-to-eu-deputy-minister.html> (dostęp: 20.08.2019).

(dane za 2015 r.)⁶⁷. Zdając sobie sprawę z rosyjskiej dominacji w kwestii konieczności importu surowców energetycznych, Orbán zdecydował się podjąć bezpośrednie rozmowy z Moskwą w tej sprawie. Pierwszym znaczącym jego sukcesem była sprawa odkupienia od Rosjan 21,1% akcji węgierskiej firmy MOL, przejętych przez firmę Surgutneftgaz jeszcze w kwietniu 2009 r. Decyzja Kremla spotkała się wówczas z ogromnym zaskoczeniem strony węgierskiej, która nie zamierzała uznać nowego inwestora i rozpoczęła z Moskwą spór prawny. Będąc wtedy w opozycji, Orbán powiedział, że „Węgry nie mogą być najweselszym barakiem Gazpromu” i nie pozwoli na przejęcie przez Rosjan spółki. Po objęciu władzy węgierski premier w październiku 2010 r. zwrócił się do Rosji z propozycją wykupu akcji MOL za kwotę 2,3 mld dolarów, co nie spotkało się z aprobatą Kremla. Dopiero w maju 2011 r. Węgrzy odkupili akcje MOL za 2,65 mld dolarów, przejmując bezpośrednio kontrolę nad spółką, co stanowiło przełom w kontaktach z Moskwą, oparty na szerszym biznesie⁶⁸. Innym przejawem skuteczności działań Orbána stała się sprawa firmy energetycznej MET handlującej gazem. MET posiadał umowy na import gazu zarówno od zachodnich dostawców, jak i od Gazpromu. Gaz dostarczany przez Zachód był w owym czasie tańszy niż zakupy z Rosji, co pomogło pośrednikom MET w osiągnięciu znacznie większych zysków. Według badań przeprowadzonych przez Centrum Badań Korupcji w Budapeszcie wiele starań i decyzji rządu kierowanego przez Orbána umożliwiło MET zwiększenie dostaw gazu zachodnioeuropejskiego, co nie byłoby realne bez uzyskania akceptacji Kremla działań temu służących. Rosyjski kontrahent przystał na obniżenie konsumpcji ceny surowca, co jeszcze bardziej poprawiło notowania węgierskiego premiera wśród wyborców, który uważał, że ewentualna dywersyfikacja dostaw gazu byłaby niezwykle kosztownym i trudnym przedsięwzięciem mogącym prowadzić do zwiększenia chaosu ekonomicznego w kraju⁶⁹.

Inny punkt zbieżny we wzajemnych relacjach stanowi kwestia otwartego 8 stycznia 2020 r. przez Putina i prezydenta Turcji Recepta Erdoğan gazociągu Turkish Stream, w którym strona węgierska upatruje szansy na poprawę swojego bezpieczeństwa energetycznego. Gazociąg, zapoczątkowany przez Putina i Erdoğan, może stać się w przyszłości jeszcze jednym elementem nacisku strony moskiewskiej na nieprzychylnie polityce Kremla państwa. Nie ulega wątpliwości, że dzięki przychylności Turcji Rosja nie tylko utrzymała monopolizującą rolę energetyczną w Europie, ale także zyskuje przewagę nad Stanami Zjednoczonymi w rywalizacji energetycznej, próbującymi wprowadzić gaz łupkowy do Europy⁷⁰. Rozciągając

⁶⁷ M. Clute, *op. cit.*, s. 9.

⁶⁸ *Zdaniem Szczęśniaka: Jak Orbán od Rosjan MOL odwojował*, <https://www.kierunekchemia.pl/artykul,53844,zdaniem-szczesniaka-o-energii-orbanie-i-rosji.html> (dostęp: 24.08.2019).

⁶⁹ O. Matthews, *op. cit.*

⁷⁰ V. Korkmaz, N.A. Güney, E. Güney, *Russia and Turkey: Interdependence in the Time of Hybrid Mahanism*, w: *The New Geopolitical Realities for Russia. From the Black Sea to the Mediterranean*, ed. N.A. Güney, Lexington 2019, s. 115.

się przez Serbię i Węgry, Turkish Stream będzie mógł również dostarczać rosyjski gaz do Baumgarten, gminy w Niemczech⁷¹, co może wiązać się z pogłębieniem w przyszłości zależności Zachodu od Rosji w sferze energetycznej. Kwestia ta jednak nie przeszkadza Orbánowi, który nazywa tureckiego szefa państwa swoim przyjacielem⁷². Na sugestię Putina, że rurociąg mógłby przebiegać przez terytorium Węgier, odpowiedział, że niezależnie od występowania trudności współpraca między krajami układa się dobrze, a głównym celem zainteresowanych stron jest doprowadzenie tej inwestycji do końca. Stwierdził: „Zrobimy to, i będzie to wspólny sukces, który wpłynie korzystnie nie tylko na rosyjsko-węgierskie stosunki, ale też zmodernizuje system powiązań energetyczno-politycznych między Rosją i Europą”. Prorokował dalej, że w interesie jego kraju leży, aby kooperacja między dwiema połowami Europy była jak najlepsza. Według szefa rządu węgierskiego jeśli występują napięcia między nimi, to jest to niekorzystne dla Węgier⁷³. Z kolei według ministra spraw zagranicznych Węgier Szijjártó cel przedmiotowej inicjatywy stanowi przesyłanie gazu z Turcji, poprzez Bułgarię i Serbię, na Węgry, a Budapeszt kupowałby od Belgradu do 6 mld m sześć. surowca rocznie⁷⁴. Co ciekawe, według strony węgierskiej nie istnieją alternatywne możliwości, gdyż m.in. dostawy z Azerbejdżanu i Turkmenistanu są dla Budapesztu niedostępne, a chorwacki terminal LNG nie został dotychczas ukończony. Nadto rewers gazu z Rumunii także nie jest możliwy. Dlatego strona węgierska pozostaje skazana na rosyjskie dostawy surowca, a także na konieczność uczestnictwa w Turkish Stream budowanym przez Moskwę i Ankarę. Według eksperta ds. energetyki Wojciecha Jakóbika problemem nie jest tylko stanowisko Komisji Europejskiej mającej prawo zablokowania – podobnie jak w przypadku South Stream – projektu, ale także kwestia finansowania odnogi Turkish Stream w Europie, gdyż Kreml nie może zarządzać infrastrukturą projektu, z którego korzysta⁷⁵. Pomimo wszystkich powyższych zagrożeń Węgry zamierzają kontynuować kooperację z Turcją, postrzegając Ankarę jako jednego z ważnych partnerów w dziedzinie energetyki. Dlatego istnieje prawdopodobieństwo, że Budapeszt zostanie dokooptowany do Turkish Stream w 2021 r. i będzie korzystał z dostarczanego przez gazociąg rosyjskiego gazu⁷⁶.

⁷¹ D. Naumenko, *Russia gas transit through Ukraine after Nord Stream II: Scenario analysis*, Kyiv 2019, s. 8–9, <https://www.kas.de/documents/270026/0/Russian+gas+transit+through+Ukraine+after+NS2.+Scenario+Analysis.pdf/> (dostęp: 11.01.2020).

⁷² P. Lendvai, *Orbán. Europe's New Strongman*, New York 2018, s. 220.

⁷³ *Po spotkaniu Putina z Orbanem. Gazociąg Turecki Potok może pobeć przez Węgry*, <https://www.salon24.pl/u/energetyka/896300,po-spotkaniu-putina-z-orbanem-gazociag-turecki-potok-moze-pobeć-przez-węgry> (dostęp: 21.08.2019).

⁷⁴ *Rosja szuka sposobu na przyłączenie Węgier do Turkish Stream*, <http://biznesalert.pl/rosja-węgry-turkish-stream/> (dostęp: 18.07.2019).

⁷⁵ W. Jakóbiak, *Turkish Stream ma klienta w UE. Węgry wspierają Gazprom w grze o Balkany*, <https://wjakobik.com/2017/10/09/turkish-stream-ma-klienta-w-ue-węgry-wspieraja-gazprom-w-grze-o-balkany/> (dostęp: 21.07.2019).

⁷⁶ V. Józwiak, *Polityka Węgier wobec Turcji*, „Biuletyn PISM” (5 XII 2019), nr 172 (1920), s. 2.

Osobny element stanowi także zawarta przez oba podmioty umowa dotycząca budowy nowych bloków elektrowni atomowej Paks, o całkowitym koszcie ok. 12 mld euro⁷⁷. Nie ulega wątpliwości, że inicjatywa ta może w dłuższej perspektywie czasowej przyczynić się do pobudzenia tempa wzrostu ekonomicznego Węgier i zapewnić dostawy energii elektrycznej, jednak pogorszyłaby ona stosunki z Zachodem, który oskarża stronę węgierską o pogłębiającą się zależność od Kremla⁷⁸. Ponadto istnieją przesłanki, że inwestycja może mieć charakter korupcyjny⁷⁹. Niniejsza umowa znajduje się w centrum zainteresowania Komisji Europejskiej. W przekonaniu brukselskich urzędników przedsięwzięcie to narusza zasady pomocy państwa i jest niezgodne z prawem unijnym w obszarze zamówień publicznych. Tych argumentów strona węgierska nie przyjmuje do wiadomości, a Orbán, nie bacząc na nieudaną próbę projektu gazociągu South Stream, konstatuje, że budowa bloków będzie „inwestycją stulecia”⁸⁰. Co ciekawe, rząd węgierski zdecydował się powierzyć Rosatomowi realizację tej inicjatywy bez przetargu, a zaciągnięty kredyt mógłby zostać spłacony przez Budapeszt dopiero w 2047 r.⁸¹

Kolejnym niepokojącym dla szeroko rozumianej jedności państw zachodnich elementem jest przeniesienie z Moskwy do Budapesztu w 2019 r. siedziby Międzynarodowego Banku Inwestycyjnego (MBI), powstałego w lipcu 1970 r. w ramach Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej. Co ciekawe, niniejsza organizacja miała formalnie na celu integrację ekonomiczną krajów socjalistycznych, lecz w praktyce służyła utrwaleniu kontroli Kremla nad gospodarką państw komunistycznych. Dlatego rosnąca aktywność MBI spotkała się z niepokojem wielu europejskich analityków oraz urzędników, którzy postrzegają jego działalność jak przykrywkę służącą do destabilizacji przez Rosję poszczególnych instytucji europejskich i skłócaniu ze sobą państw UE. Nie zważając na głosy krytyczne, Orbán zdecydował się nadać urzędnikom Banku status dyplomatyczny na Węgrzech⁸², zaś jego zastępca i minister finansów Mihály Varga przyznał, że przeniesienie centrali MBI do stolicy Węgier będzie ważnym czynnikiem dla długoterminowego rozwoju Banku, przyczyniającym się do dalszego wzmocnienia działalności biznesowej na terytorium krajów europejskich i wdrażania strategicznie ważnych projektów na bardziej konkurencyjnych warunkach niż wcześniej⁸³. Można jednak

⁷⁷ *Po spotkaniu Putina z Orbanem...*

⁷⁸ T. Novak, *Rosja, Węgry i Unia Europejska*, <http://www.omp.org.pl/artukul.php?artykul=368> (dostęp: 25.07.2019).

⁷⁹ M. Clute, *op. cit.*, s. 7.

⁸⁰ A. Sadecki, *Orbán w Moskwie. Nie tylko energetyka*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-02-24/orban-w-moskwie-nie-tylko-energetyka> (dostęp: 11.08.2019).

⁸¹ J. Groszkowski, T. Iwański, A. Sadecki, współpr. T. Dąborowski, *op. cit.*

⁸² G. Gricius, *Hungary's Relationship with Russia Poses a Risk for Europe*, <https://globalsecurityreview.com/hungarys-growing-relationship-russia/> (dostęp: 16.12.2019).

⁸³ *Relocation of IIB headquarters to Hungary: Host Country Agreement is signed*, <https://iib.int/en/articles/perenos-shtab-kvartiry-mib-podpisano-soglashenie-o-mestoprebyvanii> (dostęp: 30.12.2019).

odnieć wrażenie, że strona węgierska w obliczu dalszego pogorszenia się relacji z Zachodem, szczególnie na tle ewentualnego wystąpienia Fideszu z Europejskiej Partii Ludowej (EPL), poszukuje możliwości dalszego zbliżenia się do Moskwy, która coraz wyraźniej zaznacza swoją obecność nie tylko w Europie, ale także na Bliskim Wschodzie w obliczu stopniowego wycofywania się Stanów Zjednoczonych z tego obszaru. Dlatego Orbán, uważając UE jako całość anachroniczną i niemającą wiele do zaoferowania w sferze politycznej i ekonomicznej, dąży do zacieśnienia kooperacji z Moskwą. Nie zdaje sobie jednak sprawy, że taka współpraca wraz z biegiem czasu może okazać się dla Budapesztu wysoce kłopotliwa, gdyż Kreml w dalszym ciągu będzie realizował politykę „dziel i rządź”, nie zwracając najmniejszej uwagi na uczucia narodowe Węgrów, przedstawiając swoją wersję historii oraz stosunków międzynarodowych, nierzadko obrażającą władze i społeczeństwa określonych narodów. Przykładem takiej strategii władz na pl. Starym jest protest rosyjskiego Ministerstwa Spraw Zagranicznych z grudnia 2019 r. przeciwko ustanowieniu w Czechach, rządzonych przez zwolennika współpracy z Kremlem prezydenta Miloša Zemana, Dnia Pamięci Ofiar Inwazji Radzieckiej w sierpniu 1968 r. na Czechosłowację⁸⁴.

Omawiając wszystkie powyższe implikacje, należy stwierdzić, że dla Putina i kremlowskiej ekipy rządzącej głównym celem w relacjach z Węgrami nie są instrumenty gospodarcze, ale polityczne. W czasie jego wizyty na Węgrzech w 2016 r. można by dostrzec zadziwiająco zbieżność poglądów obu przywódców na wydarzenia międzynarodowe. Węgierski szef rządu odrzucając możliwość automatycznego przedłużenia sankcji wobec Moskwy, wyraził aprobatę działań Putina kierowanych do przeciwników reżimu Asada, a także ludności cywilnej w Syrii, działań ograniczających zdaniem Orbána napływ imigracji muzułmańskiej do Europy. Ponadto Orbán poparł rosyjski projekt powołania strefy wolnego handlu „od Lizbony po Władywostok”, argumentując to faktem, że wskutek współpracy z Rosją zachodnioeuropejska gospodarka może odzyskać utraconą konkurencyjność. Zdaniem analityka Ośrodka Studiów Wschodnich wszystkie te działania wpisują się w gotowość popierania rosyjskich działań na arenie światowej przez premiera rządu w Budapeszcie w zamian za koncesje gospodarcze. Analityk stwierdza, że taka postawa nie tylko będzie prowadziła do utrudnienia wypracowania wspólnego poglądu UE i NATO na działania Moskwy, ale także stwarzała problemy w relacjach węgiersko-amerykańskich. Dodatkowo może powodować powikłania w intensyfikacji współpracy Grupy Wyszehradzkiej i państw Europy Środkowej⁸⁵. Z kolei według analityczki Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych Veroniki Józwiak wizyta Putina w Budapeszcie w lutym 2017 r. stała się dla niego okazją

⁸⁴ *Rosja toczy spór o historię także z Czechami. Prezydent Zeman mówi o „absolutnej bezczelności”*, <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/rosja-toczy-spor-o-historie-takze-z-czechami-zeman-absolutna-bezczelnosc/tbmqyw> (dostęp: 5.01.2020).

⁸⁵ A. Sadecki, *Orbán w Moskwie...*

do przełamania izolacji międzynarodowej i podkreślenia, że Rosja w dalszym ciągu pozostaje istotnym graczem na arenie europejskiej. Zdaniem badaczki w oczach rosyjskiego przywódcy Węgry, coraz bardziej widoczne w UE, stanowią ciekawą alternatywę dla innych państw wspólnoty, pogrążonych we własnych problemach wewnętrznych⁸⁶. Podobnie uważa wspomniany Pawlicki. W jego przekonaniu dla rosyjskiego prezydenta Orbán jest człowiekiem, który może stać się partnerem w prowadzonej przez Rosję grze dyplomatycznej w Europie. Według analityka prezydent wyraża pogląd, że stanie się on największym lobbystą na rzecz zniesienia unijnych sankcji nałożonych na Rosję i pomoże w rozbiciu jedności UE w tym zakresie⁸⁷.

Wydaje się zasadne stwierdzenie, że osłabienie UE za sprawą kryzysu imigracyjnego oraz Brexitu wzmocniło pozycję Orbána, gdyż to pod jego wpływem coraz więcej stronnictw politycznych – m.in. Unia Chrześcijańsko-Społeczna w Bawarii (CSU) – zmieniło stanowisko wobec problemów migracji. Autor jednego z opracowań wyraził pogląd, że zbliżenie Orbána z Moskwą jest podyktowane tym, że na wypadek rozpadu UE Węgry straciłyby ważnego protektora, co doprowadziłoby do poważnych problemów ekonomicznych kraju⁸⁸. Natomiast wykładowca akademicki Zoltán Pogátsa uważa, że mimo nacjonalistycznej retoryki Orbána sukces węgierskiej gospodarki zależy głównie od funduszy unijnych, podpierając tę opinię faktem, że w latach 2014–2020 Węgry otrzymały na zakończenie określonych projektów infrastrukturalnych dotacje na poziomie 6 lub 7% PKB. Jednocześnie ekspert wyjaśnia, że Węgrzy już wykorzystali te środki, co nie wróży dobrze dla przyszłości ekonomicznej kraju i zmusza władze w Budapeszcie do poszukiwania nowych kierunków gospodarczych, czyli m.in. Rosji i Chin. Autor z pewną przesadą zauważa, że wzrost gospodarczy kraju, szacowany na 3% rok do roku, nie jest zauważalny przez większość obywateli i nie można uznać go za trwały, gdyż po 2020 r. środki z unijnego budżetu, przeznaczone dla Węgier, zostaną znacząco zmniejszone⁸⁹. Generalnie rzecz biorąc, w analizach przejawiany jest pogląd, że otwarcie się Węgier na Rosję ma charakter wyłącznie ekonomiczny. Dlatego relacji rosyjsko-węgierskich nie należy nazywać „romansem”, ale relacją czysto biznesową, która może zostać nieco ograniczona w wyniku wspólnej presji europejskiej i amerykańskiej⁹⁰. Przeciwny pogląd reprezentuje Jóźwiak, według której wizerunek Węgier jako wiarygodnego sojusznika w organizacjach transatlantyckich, w tym ekonomicznych, osłabiła wzmiankowana

⁸⁶ *Putin, Orbán, dwa bratanki. Węgry dogadują się z Rosją nie oglądając się na Polskę*, <https://wiadomosci.wp.pl/putin-orban-dwa-bratanki-wegry-dogaduja-sie-z-rosja-nie-ogladajac-sie-na-polske-6087167820935809a> (dostęp: 25.08.2019).

⁸⁷ J. Pawlicki, *op. cit.*

⁸⁸ *Ibidem.*

⁸⁹ C. Newton, *op. cit.*

⁹⁰ A. Ámon, A. Deák, *Hungary and Russia in economic terms – love, business, both or neither?*, http://real.mtak.hu/33228/1/Amon_Deak_Hungary_and_Russia..._u.pdf (dostęp: 21.08.2019).

wizyta Putina na Węgrzech w lutym 2017 r. Nie dystansując się od poglądów lidera rosyjskiego państwa, Orbán podkreślał, że najważniejsze dla niego jest zapewnienie Węgrom importu rosyjskiego gazu, niezależnie od stanowiska Grupy Wyszehradzkiej z prezentującą sceptyczny stosunek wobec Nord Stream 2 Polską na czele. W przekonaniu wspomnianej badaczki stanowisko Budapesztu wobec Moskwy będzie zależało przede wszystkim od podejścia krajów unijnych, które z czasem mogą stworzyć obszerniejszy front na rzecz zniesienia sankcji skierowanych przeciwko Rosji. Innym elementem może być zmiana lokatora Białego Domu po wyborach prezydenckich w listopadzie 2020 r. Dlatego nie należy uznawać kontaktów Orbána z Moskwą jedynie za relacje pragmatyczne, nastawione na zysk ekonomiczny⁹¹. Potwierdzeniem powyższego jest wypowiedź Orbána o tym, że kooperacja węgiersko-rosyjska ma służyć „współpracy między dwiema połowami Europy”, co leży w interesie narodowym Węgier⁹². Kolejnym zjawiskiem mogącym przyczynić się do zintensyfikowania więzi między Węgrami a Rosją są rosnące rozbieżności między Fideszem a EPL, do której, pomimo trwającego od marca 2019 r. zawieszenia, w dalszym ciągu należy ugrupowanie kierowane przez węgierskiego premiera. Wydaje się, że wybory do PE z maja 2019 r. wzmocniły pozycję przetargową szefa węgierskiego gabinetu w rokowaniach z Brukselą, czego dowód stanowią wypowiedziane przez niego słowa, że Fidesz nie chce należeć do jakiegokolwiek grupy politycznej w PE, gdzie nie będzie miał żadnego wpływu na kwestie strategiczne⁹³. Choć w obecnej chwili jest mało prawdopodobne, że Węgrzy ograniczą wszelkie więzi z EPL oraz innymi ugrupowaniami zachodnioeuropejskimi, ponieważ to dzięki rządzącemu na Węgrzech ugrupowaniu frakcja kierowana przez byłego premiera Polski, Donalda Tuska, ma większość w europarlamencie⁹⁴, to jednak nie jest wykluczone, że omawiany konflikt przyczyni się do dalszego zacieśnienia więzi węgiersko-rosyjskich, gdyż w dłuższej perspektywie czasowej skłócony z Zachodem Orbán może nie mieć innej możliwości wyboru, niż intensyfikować kontakty z Kremlm. Ponadto dla Putina i jego ekipy rządzącej każda występująca sprzeczność w gronie UE stanowi okazję do zrealizowania swoich celów politycznych, opartych na negocjacjach bilateralnych z każdym państwem Wspólnoty, a nie z Unią jako całością.

⁹¹ V. Józwiak, *Polityka zagraniczna Węgier w nowych uwarunkowaniach międzynarodowych*, „Biuletyn PISM” (29 III 2017), nr 31, https://www.pism.pl/files/?id_plik=23032 (dostęp: 22.07.2019).

⁹² Orbán: *Hungary Appreciates Russia Ties*, <https://hungarytoday.hu/orban-hungary-appreciates-russia-ties/> (dostęp: 27.07.2019).

⁹³ K. Than, M. Dunai, *Hungary's Fidesz wins 52% of vote; Orban vows to halt immigration*, <https://www.reuters.com/article/us-eu-election-hungary-orban/hungarys-fidesz-wins-52-of-vote-orban-vows-to-halt-immigration-idUSKCN1SW062> (dostęp: 7.01.2020).

⁹⁴ R.D. Kelemen, *The European Union's Authoritarian Equilibrium*, III 2019, s. 4, https://fsi-live.s3.us-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/the_european_unions_authoritarian_equilibrium_kelemen_stanford.pdf (dostęp: 9.01.2020).

Zakończenie

Jak w przyszłości będą wyglądały relacje węgiersko-rosyjskie? W moim przekonaniu nie należy spodziewać się istotnych zmian we wzajemnych kontaktach. Dla obu stron współpraca przynosi obecnie korzyści zarówno polityczne, jak i ekonomiczne, pomagając Węgrom uniezależnić się od presji Zachodu w kwestiach chociażby rzekomo łamanej praworządności oraz Rosjanom w odniesieniu do aneksji Krymu i wszelkich związanych z nią implikacji. Można wręcz spodziewać się zacieśnienia wzajemnych więzi, gdyż po wyborach do PE w maju 2019 r. w UE większą rolę poczynają odgrywać eurosceptycy, krytyczni wobec liberalnego modelu światopoglądowego Unii i bardziej skłonni do rozwijania kontaktów polityczno-ekonomicznych z Moskwą, która jawi się dla nich jako obrońca Europy przed zalewem muzułmańskich imigrantów. Jednocześnie nie można wykluczyć, że wraz ze zdobywaniem coraz szerszych wpływów Kremla w Europie Węgry powoli przestaną być dla Moskwy atrakcyjnym partnerem. Z dużym prawdopodobieństwem zdają sobie oni z tego sprawę, czego dowodzić może jeszcze bardziej zintensyfikowana niż wcześniej prorosyjska retoryka władz węgierskich, desperacko usiłujących podtrzymać rosyjskie zainteresowanie Węgrami. Nie ulega jednak wątpliwości, że tak prowadzona polityka jest krótkowzroczna, gdyż podpisywanie długoterminowych umów z Moskwą, bez zapewnienia sobie alternatywy politycznej oraz gospodarczej, doprowadzi z pełnym przekonaniem do spadku znaczenia Węgier na arenie międzynarodowej wskutek pewnej ich wasalizacji. Należy pamiętać także o jeszcze jednym problemie. Mianowicie stopniowej walce o schedę po rosyjskim prezydencie Putinie. Jest on głównym architektem otwarcia się na Węgry i podjęcia z Orbánem bezpośrednich pertraktacji, jednakże jego ewentualny następca może być bardziej skłonny do porozumienia z wielkimi państwami UE, jak Niemcy czy Francja, stawiając Węgry jako nieformalny przedmiot „targu” między nimi. W Budapeszcie nie do końca jest to dostrzegane, gdyż władze Węgier traktują Rosję jako „stabilnego” partnera umiającego wyrazić „wdzięczność” za prowadzoną przez Węgry ugodową politykę wobec Moskwy. Ponadto zmiana władzy na Węgrzech czy w Rosji może spowodować, że nowy rząd węgierski przyjmie kurs przeciwny polityce Kremla. Autor jednego z tekstów uznaje taki scenariusz za mało prawdopodobny ze względu na coraz większą dominację w Europie sił prawicowych⁹⁵. Wreszcie przyszły rozwój relacji węgiersko-rosyjskich może wystawić na próbę w jeszcze większym stopniu niż dotychczas realną współpracę z Polską w ramach państw Grupy Wyszehradzkiej. Polityka Orbána spotyka się z coraz większą aprobatą rządów zarówno Czech, jak i Słowacji, które uznają, że bezpośrednio rozmowy z Kremlem mogą doprowadzić do poprawy ich położenia gospodarczego, tym bardziej w dobie ograniczenia po 2020 r. funduszy strukturalnych

⁹⁵ K. Shamiev, *Hungary and Russia in the (post) Putin Era*, <https://www.ridl.io/en/hungary-and-russia-in-the-post-putin-era/> (dostęp: 20.08.2019).

z UE dla krajów przyjętych po 2004 r. Kraje te jednak, wydaje się, nie w pełni doceniają trwałość współpracy w ramach UE oraz nie dostrzegają wykorzystywania przez Kreml państw Grupy Wyszehradzkiej do propagowania swojej wizji świata, w której Rosja prezentowana jest jako kraj pokojowy i przestrzegający tradycyjnych wartości. Dlatego też współpraca Węgier i Rosji w przyszłości może okazać się bardzo niebezpieczna dla prawidłowego i kompleksowego rozwoju Wspólnoty Atlantyckiej. Dla Orbána nie ma większego znaczenia szeroko rozumiana solidarność europejska. Treść jego działalności stanowi szeroko pojęty węgierski interes narodowy. Wydaje się jednak, że on także nie dostrzega, iż dalsze zbyt intensywne kontakty energetyczne z Moskwą, przy jednoczesnym zaniedbywaniu właściwej współpracy gospodarczej z Zachodem, skutkować będą nieuchronnie niekorzystnymi następstwami dla jego kraju.

The Hungarian-Russian Relations under the Premiership of Viktor Orbán in 2010–2019

Abstract

The purpose of the study is to shed light on the conditions and interrelations characteristic of the Hungarian-Russian relations under the premiership of Viktor Orbán from 2010 when he took the position of prime minister to 2019.

At the beginning, I present the genesis of establishing contacts by the Hungarian politician with Moscow and the reasons for which Orbán decided to limit economic relations with Western states. Next, I describe the Hungarian-Russian relations after the annexation of the Crimea, and also the contacts with Ukraine, tensed due to the problem of the Hungarian minority and a restraint attitude of Orbán towards the pro-Russian separatists in Donbass. In the next part of the study, I focus on the issue of American-Hungarian relations in the context of contacts between Moscow and Budapest. I discuss the stance of Hungary towards the offensive operations of the Kremlin in Western Europe, including, among other things, attempts at poisoning the former agent of Federal Security Service Sergei Skripal.

The next problem is the questions of economic relations between Moscow and Budapest, being the very essence of contemporary cooperation between the states, especially in the area of energy supply. In relation to the latter, I articulated the reasons for which the Hungarian authorities decided to intensify the cooperation with Moscow which jeopardise the unity of Visegrád Group and the European Union. In summary, I try to present the consequences of the analysed phenomena for the contemporary international situation and position of Central Eastern Europe.

Венгерско-российские отношения при Викторе Орбане в 2010–2019 гг.

Аннотация

Целью работы является приближение условий и обусловленностей, характеризующих венгерско-российские отношения при Викторе Орбане с момента, когда он приступил к исполнению обязанностей премьер-министра в 2010 г., до 2019 г.

В начале я хочу проследить первопричину установления венгерским политиком контактов с Москвой и причины, из-за которых Орбан решил ограничить экономические связи с западными государствами. Я также описываю венгерско-российские отношения после присоединения (аннексирования) Крыма, а также напряженные контакты с Украиной из-за проблемы венгерского меньшинства в этой стране и из-за сдержанной позиции Orbana по активности пророссийских сепаратистов в Донбассе. В дальнейшей части работы я сосредоточился на вопросе американо-венгерских отношений в контексте отношений Москва-Будапешт. Затем я обсуждаю позицию Венгрии относительно наступательных шагов Кремля в Западной Европе, среди прочего, попыток отравления бывшего работника ФСБ России Сергея Скрипаля. Очередной проблемой является вопрос экономических связей Москвы и Будапешта, играющих ключевую роль в сегодняшнем сотрудничестве обоих субъектов, особенно в сфере энергетики. Касательно последней, я позволил себе изложить причины, сопутствовавшие тому, что венгерские власти решились на интенсификацию сотрудничества с Москвой, что ставит под угрозу единство Вишеградской группы и Евросоюза. В заключении я пытаюсь начертить последствия затронутых в статье явлений для современной международной обстановки и положения Центрально-Восточной Европы.

Bibliografia

- Amerykański dyplomata: stosunek Orbana do Ukrainy wynika z jego wizji „wielkich Węgieł”*, <https://kresy.pl/wydarzenia/regiony/ameryka/amerykanski-dyplomata-stosunek-orbana-do-ukrainy-wynika-z-jego-wizji-wielkich-wegiel/> (dostęp: 4.01.2020).
- Amerykańskie władze coraz bardziej poirytowane polityką Węgieł wobec Rosji*, <https://wpolityce.pl/polityka/432412-usa-coraz-bardziej-poirytowane-polityka-wegiel-wobec-rosji> (dostęp: 11.07.2019).
- Ámon A., Deák A., *Hungary and Russia in economic terms – love, business, both or neither?*, http://real.mtak.hu/33228/1/Amon_Deak_Hungary_and_Russia..._u.pdf (dostęp: 21.08.2019).
- Bánkúti M., Halmai G., Scheppele K.L., *Hungary’s illiberal turn. Disabling the Constitution*, „The Journal of Democracy” 23 (2012), no. 3.
- Bielecki J., *Orbán staje jednak po stronie Waszyngtonu*, <https://www.rp.pl/Dyplomacja/190219870-Orban-staje-jednak-po-stronie-Waszyngtonu.html> (dostęp: 9.09.2019).
- Clinton zaniepokojona stanem węgierskiej demokracji. Napisała list do Orbana*, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/579220,clinton-zaniepokojona-stanem-wegierskiej-demokracji-napisala-list-do-orbana.html> (dostęp: 10.08.2019).
- Clute M., *Illiberal Partners? Understanding Orbán’s Pivot to Russia*, Chapel Hill 2018, <https://cdr.lib.unc.edu/indexablecontent/uuid:d26ec662-d8a8-4def-9222-5a09633f20a4> (dostęp: 21.08.2019).
- Czyż A., Kubas S., *Doświadczenia węgierskiej transformacji ustrojowej. Od Jánoša Kádára do Viktora Orbána*, Katowice 2011.
- Dangerfield M., *Economic Relations Between Visegrad Group Countries and Russia: How Much Has Changed?*, Boston 2015, <http://aei.pitt.edu/78981/1/Dangerfield.pdf> (dostęp: 11.08.2019).
- Do Hungarians like Russians?*, <https://www.quora.com/Do-Hungarians-like-Russians> (dostęp: 22.08.2019).
- Erőss Á., Kovály K., Tátrai P., *Effects of the Ukrainian Crisis in Transcarpathia: the Hungarian Perspective*, Warszawa 2016, <https://depot.ceon.pl/bitstream/handle/123456789/11158/WP92150.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (dostęp: 3.09.2019).

- Góralczyk B., *Aksjologiczna dezintegracja w UE? Przypadek Węgier*, „Studia Europejskie” (2015), nr 4.
- Góralczyk B., *Partie polityczne państw Grupy Wyszehradzkiej wobec UE: kierunki myślenia i działania w obliczu kryzysu*, „Studia Europejskie” (2019), nr 3.
- Góralczyk B., *Powrót Historii, czyli rewolucja antyliberalna*, „Studia Europejskie” (2017), nr 1.
- Gricius G., *Hungary's Relationship with Russia Poses a Risk for Europe*, <https://globalsecurity-review.com/hungarys-growing-relationship-russia/> (dostęp: 16.12.2019).
- Groszkowski J., Iwański T., Sadecki A., współpr. Dąborowski T., *Sąsiad odkrywany na nowo. Stosunki Czech, Słowacji i Węgier z Ukrainą*, Warszawa 2017, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/raport_pl_sasiad_odkrywany_net.pdf (dostęp: 13.09.2019).
- Growing anti-Russian sentiment in Hungary*, <http://hungarianspectrum.org/2017/04/23/growing-anti-russian-sentiment-in-hungary/> (dostęp: 23.08.2019).
- Gyóri L., Krekó P., *Hungary: a state captured by Russia*, <https://www.boell.de/en/2017/10/11/hungary-state-captured-russia> (dostęp: 25.08.2019).
- Gyóri L., Krekó P., *Rosyjska dezinformacja i ruchy ekstremistyczne na Węgrzech*, <https://war-sawinstitute.org/pl/rosyjska-dezinformacja-ruchy-ekstremistyczne-na-wegrzech/> (dostęp: 24.08.2019).
- Hegedus D., *The Kremlin influence in Hungary. Are Russian Vested Interests Wearing Hungarian National Colors?*, „DGAP Kompakt” (II 2016), no. 8.
- Heinrich H.G., *From Horthy to Orbán: Neo-Authoritarianism in Hungary Liberal*, w: *New Authoritarianism. Challenges to Democracy in the 21st Century. The Miracle of Reconciliation*, ed. J.J. Wiatr, Berlin–Toronto 2019.
- Hejj D., *Po spotkaniu Trump-Orban – więcej wątpliwości aniżeli konkretnych deklaracji*, „Komentarze IES” (2019), nr 24.
- Hejj D., *Polityka zagraniczna Węgier A.D. 2016*, <http://www.rodm-krakow.pl/index.php/teksty/136-polityka-zagraniczna-wegier-a-d-2016> (dostęp: 29.07.2019).
- Hungarian reactions to the Russian-Ukrainian conflict*, <http://hungarianspectrum.org/2018/11/27/hungarian-reactions-to-the-russian-ukrainian-conflict/> (dostęp: 22.07.2019).
- Iwański T., Sadecki A., *Ukraina–Węgry: narastający spór o prawa mniejszości węgierskiej*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2018-08-14/ukraina-wegry-narastajacy-spor-o-prawa-mniejszosci-wegierskiej> (dostęp: 21.08.2019).
- Jakóbobik W., *Turkish Stream ma klienta w UE. Węgry wspierają Gazprom w grze o Bałkany*, <https://wjakobik.com/2017/10/09/turkish-stream-ma-klienta-w-ue-wegry-wspieraja-gazprom-w-grze-o-balkany/> (dostęp: 21.07.2019).
- Janke I., *Napastnik. Opowieść o Viktorze Orbánie*, Warszawa 2012.
- Jóźwiak V., *Polityka Węgier wobec Turcji*, „Biuletyn PISM” (5 XII 2019), nr 172 (1920).
- Jóźwiak V., *Polityka zagraniczna Węgier w nowych uwarunkowaniach międzynarodowych*, „Biuletyn PISM” (29 III 2017), nr 31, https://www.pism.pl/files/?id_plik=23032 (dostęp: 22.07.2019).
- Juhász A., Gyóri L., Krekó P., Dezső A., *“I am Eurasian”. The Kremlin connections of the Hungarian far-right*, Berlin 2015, https://cz.boell.org/sites/default/files/pc_sdi_boll_study_iameurasian.pdf (dostęp: 2.09.2019).
- Kelemen R.D., *The European Union's Authoritarian Equilibrium*, III 2019, https://fsi-live.s3.us-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/the_european_unions_authoritarian_equilibrium_kelemen_stanford.pdf (dostęp: 9.01.2020).
- Kociszewski J., *Izrael pomógł zakończyć bojkot Węgier w USA. Przyjaźń Orbana i Netanjahu kwitnie*, <https://wiadomosci.wp.pl/izrael-pomogl-zakonczyc-bojkot-wegier-w-usa-przyjazn-orbana-i-netanjahu-kwitnie-6274717344065153a> (dostęp: 25.08.2019).
- Kokot M., *Orbán niemile widziany w Białym Domu. Nie tylko Andrzej Duda ma problemy w Waszyngtonie*, <http://wyborcza.pl/7,75399,23129828,analiza-orban-niemile-widziany-w-bialym-domu-nie-tylko-andrzej.html> (dostęp: 21.09.2019).

- Korkmaz V., Güney N.A., Güney E., *Russia and Turkey: Interdependence in the Time of Hybrid Mahanism*, w: *The New Geopolitical Realities for Russia. From the Black Sea to the Mediterranean*, ed. N.A. Güney, Lexington 2019.
- Kowalczyk M., *Coraz bardziej napięte stosunki pomiędzy Węgrami a Ukrainą. Kto tu broni braw własnych obywateli?*, <https://polskaniepodlegla.pl/opinie/item/17352-coraz-bardziej-napiete-stosunki-pomiedzy-wegrami-a-ukraina-kto-tu-broni-braw-wlasnych-obywateli> (dostęp: 22.09.2019).
- Kowalczyk M., *W obliczu kryzysu. Viktor Orbán wobec wartości chrześcijańskich*, https://www.academia.edu/33069909/M.Kowalczyk_W_obliczu_kryzysu._Viktor_Orban_wobec_warto%C5%9Bci_chrze%C5%9Bcija%C5%84skich.pdf (dostęp: 12.01.2020).
- Krekó P., *European far right and Putin*, <https://www.aspenreview.com/article/2017/european-far-right-and-putin/> (dostęp: 10.01.2020).
- Krekó P., Hunyadi B., Szabados K., *Can Orbán Break Out of the Diplomatic Isolation?*, <https://www.aspenreview.com/article/2017/can-orban-break-out-of-the-diplomatic-isolation%3F/> (dostęp: 7.01.2020).
- Kubas S., Czyż A., *From a Liberal Opposition Party to a Right-Wing Party of Power. Three Decades of the Hungarian Fidesz (1988–2018)*, „Annales. Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K. Politologia” (2018), nr 3.
- Kucharczyk J., Meseznikov G., *Reakcje krajów Grupy Wyszehradzkiej na konflikt rosyjsko-ukraiński*, <https://pl.boell.org/pl/2016/02/26/reakcje-krajow-grupy-wyszehradzkiej-na-konflikt-rosyjsko-ukrainski> (dostęp: 6.09.2019).
- Lendvai P., *Orbán. Europe's New Strongman*, New York 2018.
- Matthews O., *The Plot Against Europe: Putin, Hungary and Russia's New Iron Curtain*, <https://www.newsweek.com/2018/04/27/putin-kremlin-russia-trump-orban-bannon-nationalism-iron-curtain-eu-891843.html> (dostęp: 10.09.2019).
- McLaughlin D., *Hungary wants to be 'pillar' of new Europe-Russia relationship*, <https://www.irishtimes.com/news/world/europe/hungary-wants-to-be-pillar-of-new-europe-russia-relationship-1.2959529> (dostęp: 24.08.2019).
- Naumenko D., *Russia gas transit through Ukraine after Nord Stream II: Scenario analysis*, Kyiv 2019, <https://www.kas.de/documents/270026/0/Russian+gas+transit+through+Ukraine+a+fter+NS2.+Scenario+Analysis.pdf> (dostęp: 11.01.2020).
- Newton C., *Does Hungary's relationship with Russia send a message to the EU?*, <https://www.aljazeera.com/news/2018/09/hungary-relationship-russia-send-message-eu-180919131248490.html> (dostęp: 3.08.2019).
- Novak T., *Rosja, Węgry i Unia Europejska*, <http://www.omp.org.pl/artykul.php?artykul=368> (dostęp: 25.07.2019).
- Orbán: *Hungary Appreciates Russia Ties*, <https://hungarytoday.hu/orban-hungary-appreciates-russia-ties/> (dostęp: 27.07.2019).
- Pawlicki J., *Orban buduje Wielkie Węgry. Przy pomocy Putina*, <https://www.newsweek.pl/swiat/polityka/spotkanie-orbana-z-putinem-orban-gra-na-wielkie-wegry/11gx9sk> (dostęp: 23.08.2019).
- Po spotkaniu Putina z Orbanem. Gazociąg Turecki Potok może pobiec przez Węgry*, <https://www.salon24.pl/u/energetyka/896300,po-spotkaniu-putina-z-orbanem-gazociag-turecki-potok-moze-pobiec-przez-wegry> (dostęp: 21.08.2019).
- Pons F., *Węgrzy. Naród dumny, silny, namiętny*, <https://wszystkoconajwazniejsze.pl/francoise-pons-wegrzy-narod-dumny-silny-namiety/> (dostęp: 16.08.2019).
- Putin, Orban, dwa bratanki. Węgry dogadują się z Rosją nie oglądając się na Polskę*, <https://wiadomosci.wp.pl/putin-orban-dwa-bratanki-wegry-dogaduja-sie-z-rosja-nie-ogladajac-sie-na-polske-6087167820935809a> (dostęp: 25.08.2019).
- Relocation of IIB headquarters to Hungary: Host Country Agreement is signed*, <https://iib.int/en/articles/perenos-shtab-kvartiry-mib-podpisano-soglashenie-o-mestoprebyvanii> (dostęp: 30.12.2019).

- Rosja szuka sposobu na przyłączenie Węgier do Turkish Stream*, <http://biznesalert.pl/rosja-wegry-turkish-stream/> (dostęp: 18.07.2019).
- Rosja toczy spór o historię także z Czechami. Prezydent Zeman mówi o „absolutnej bezczelności”*, <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/rosja-toczy-spor-o-historie-takze-z-czechami-zeman-absolutna-bezczelnosc/tbmqyw> (dostęp: 5.01.2020).
- Rózsa E.N., *Hungary. External relations*, „Europeum” (XII 2015), <http://www.europeum.org/data/articles/hu-external-relations.pdf> (dostęp: 19.08.2019).
- Russia's growing influence on Hungary „threat to EU” – deputy minister*, <https://www.unian.info/politics/10090226-russia-s-growing-influence-on-hungary-threat-to-eu-deputy-minister.html> (dostęp: 20.08.2019).
- Russian-Hungarian relations are in order*, <https://www.kormany.hu/en/ministry-of-foreign-affairs-and-trade/news/russian-hungarian-relations-are-in-order> (dostęp: 15.12.2019).
- Rydliński B., *Viktor Orbán – First among Illiberals? Hungarian and Polish Steps towards Populist Democracy*, „Online Journal Modelling the New Europe” (2018), no. 26.
- Sadecki A., *Orbán w Moskwie. Nie tylko energetyka*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-02-24/orban-w-moskwie-nie-tylko-energetyka> (dostęp: 11.08.2019).
- Sadecki A., *Polityka zagraniczna Węgier po 2010 r.*, w: *Węgry Orbána – wzór czy przestroga?*, red. L. Skiba, M. Rapkiewicz, M. Kędzierski, Warszawa 2014, <http://sobieski.org.pl/wp-content/uploads/2018/08/Skiba-Rapkiewicz-K%C4%99dzierski-red.-W%C4%99gry-Orbana-PDF.pdf> (dostęp: 21.07.2019).
- Sebestyen V., *Rewolucja 1989. Jak doszło do upadku komunizmu*, tłum. B. Długajczyk, Wrocław 2009.
- Shamiev K., *Hungary and Russia in the (post) Putin Era*, <https://www.ridl.io/en/hungary-and-russia-in-the-post-putin-era/> (dostęp: 20.08.2019).
- Shapiro J., Pardijs D., *The transatlantic meaning of Donald Trump: a US-EU power audit*, IX 2017, https://www.ecfr.eu/page/-/US_EU_POWER_AUDIT_PAGES.pdf (dostęp: 3.01.2020).
- Skiba L., *Relacje między rządem Fideszu a Międzynarodowym Funduszem Walutowym w latach 2010–2013*, w: *Węgry Orbána – wzór czy przestroga?*, red. L. Skiba, M. Rapkiewicz, M. Kędzierski, Warszawa 2014, <http://sobieski.org.pl/wp-content/uploads/2018/08/Skiba-Rapkiewicz-K%C4%99dzierski-red.-W%C4%99gry-Orbana-PDF.pdf> (dostęp: 21.07.2019).
- Szunomar A., *Hungarian and Chinese economic relations and opportunities under the Belt and Road initiative*, „Working Paper China-Cee Institute” (XII 2017), https://china-cee.eu/wp-content/uploads/2018/02/Work_paper-201716.pdf (dostęp: 10.09.2019).
- Terényi J., *Reflections on External Views about Russia and the Hungarian-Russian Relations*, „Foreign Policy Review” (2009), no. 1, https://kki.hu/assets/upload/Foreign_Policy_Review_2009_01_Reflections_on_External_Vi.pdf (dostęp: 23.07.2019).
- Than K., Dunai M., *Hungary's Fidesz wins 52% of vote; Orban vows to halt immigration*, <https://www.reuters.com/article/us-eu-election-hungary-orban/hungarys-fidesz-wins-52-of-vote-orban-vows-to-halt-immigration-idUSKCN1SW062> (dostęp: 7.01.2020).
- Tyszka F., *Wizyta Putina w Budapeszcie*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-10-31/wizyta-putina-w-budapeszcie> (dostęp: 8.01.2020).
- Węgierski Parlament wydał zgodę na stacjonowanie amerykańskich żołnierzy*, <https://polskieradio24.pl/5/1223/Artykul/2334497,Wegierski-Parlament-wydal-zgode-na-stacjonowanie-amerykanskich-zolnierzy> (dostęp: 11.09.2019).
- Węgrzy chcą wyważonych stosunków z Rosją? SONDAŻ*, <https://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/541599,sondaz-wiekszosc-wegrow-chce-wyważonych-stosunkow-z-rosja.html> (dostęp: 10.08.2019).
- Zalan E., *Hungary's Orban defends close ties with Russia*, <https://euobserver.com/political/146485> (dostęp: 20.12.2019).
- Zdaniem Szczęsniaka: Jak Orban od Rosjan MOL odwojował*, <https://www.kierunekchemia.pl/artykul,53844,zdaniem-szczesniaka-o-energii-orbanie-i-rosji.html> (dostęp: 24.08.2019).

Paweł Bielicki, doktor nauk humanistycznych z zakresu historii. Zainteresowania naukowe: problematyka Związku Sowieckiego i współczesnej Rosji, Bliskiego i Dalekiego Wschodu oraz polskiej emigracji politycznej w Londynie po II wojnie światowej (bielicki11@gmail.com).

Paweł Bielicki, PhD in history. His scholarly interests include: problems related to the Soviet Union and contemporary Russia, Near and Far East, and Polish political emigration in London after WWII (bielicki11@gmail.com).